

Petar ŠIMUNOVIĆ
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb
psimunov@ihj.hr

OJKONIMIJA SREDNJOVJEKOVNE VUKOVSKOŽUPE

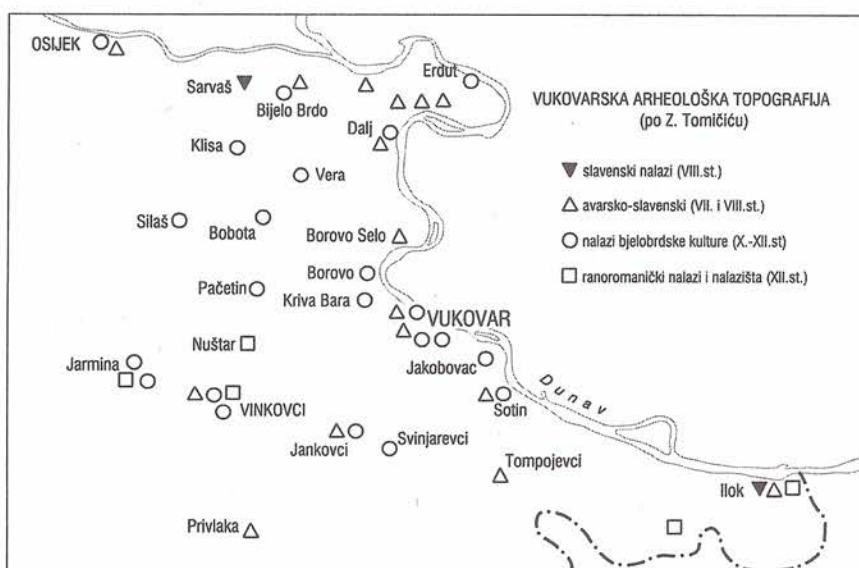
Ojkonimi srednjovjekovne Vukovske župe važni su spomenici za upoznavanje društvenih, političkih, crkvenih, demografskih, povijesnih, zemljopisnih te narodnosnih i jezičnih prilika istočne Slavonije i zapadnoga Srijema do najezde Turaka na to područje u XVI. stoljeću. U radu se na toponomastičkim raščlambama ocrta društveni i jezični pejzaž toga kraja na današnjem istočnom dijelu Hrvatske.

Hrvatski sjever nije ni izdaleka onomastički obrađivan kao hrvatski jug. A od svih sjevernih pokrajina očito je toponomastički najbolje poznata ona najistočnija: područje današnje vukovarsko-srijemske županije, koje se većim dijelom poklapa s područjem srednjovjekovne Vukovske župe. O njoj je već 1940. godine Stjepan Pavičić napisao knjigu.¹ Ta je knjiga polazište ovih toponomastičkih istraživanja.

Vukovska župa staro je kulturno tlo davnašnjih naseobina, o kojima svjedoče arheološki nalazi u Vučedolu, stari više od četiri milenija. Onuda su gusto razmještena mnoga arheološka nalazišta bijelobrdske kulture, zapravo arheološki artefakti starosjedilačkog i nadošlog pučanstva za velike seobe naroda: avarskog, slavenskog, bizantskog i mađarskog obilježja².

¹ Vukovska župa u razvitku svoga naselja od XIII. do XVIII. stoljeća, I. dio. JAZU, *Hrvatska naselja*, knj. I., (Zagreb), 1940., 318 str. + karta.

² Ova kultura nazvana je po eponimu *Bijelo Brdo*, nalazištu istočno od Osijeka, koje se naselje u spomenicima javlja kao Trnovac, a od XVI. stoljeća kao Belo Brdo ili Bilo Brdo. Jekavski izgovor do sredine XVI. stoljeća na ovom je području stran izgovor, a nametnula ga je vlaška populacija koja se tamo naselila za kasnijih, turskih vremena.



Na tom području nalazili su se na sjeverozapadnijem i jugoistočnijem rubu rimske kolonije *Mursa*³ (Osijek) i *Syrmiium* (= Srijemska Mitrovica)⁴, a između njih municipij *Certissa* (Đakovo, 1244.: *Dyaco*), kolonija *Cibalis* (Vinkovci, 1332.: *Sanctus Helyas*), i mnogi drugi, koji nisu dočekali Hrvate da im tamošnji Romani predadu svoja imena. Ondje na mnogim mjestima uz prisutan arheološki diskontinuitet utvrđujemo i lingvistički.

Međutim, tamošnja toponimija ipak svjedoči jezične doticaje Hrvata sa starosjediocima. Osim hidronima *Sava*, *Drava*, *Dunav*, koja su imena Slaveni mogli čuti i usvojiti i prije dolaska na bregove tih rijeka, u srednjovjekovnoj Vukovskoj župi sigurno su primili hidronim *Bosut* < **Bassanta* (potvrđeno: *Ad Bassante*) s promjenom /ǎ/ > /ǒ/ i *an* + *C* > /q/ (**Bosq̄t̄*) > (*Bosut*), horonim *Sīrmiium* > **Sērmiium* > **Srēmь* (mađarski *Szerém* izveden je od hrvatskog imena), horonim *Fru-*

³ Rimska kolonija *Mursa* na donjem toku Drave (hrv. *Osěkь*, i od njega mađ. *Eszék*, < **odь sěkь*) srušena je u VI. stoljeću, a nosi predrimsko ime. Neki onomastičari povezuju to ime s grčkim Μοῦρσα 'obronak' (v. M. Vasmer, *Schriften zur slavischen Alterumskunde und Namenkunde*, II. (Berlin) 1971., 981. te knjigu I. Popović, *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Otto Harrassowitz (Wiesbaden) 1960, str. 68, 127), koje je oblike i zbog prostornog i zbog toponomastičkog značenja teško dovesti u vezu kao dokaz jezične simbioze ilirskog starosjedilačkog i mnogo stoljeća zatim nadošloga hrvatskog pučanstva. Vidi o imenima *Mursa*, *Mursa minor* (surduk kod Petrijanaca), *Mursella* (Lovász – Patona) u A. Mayer, *Die Sprache der Illyrier*, I., (Wien) 1957, 253–6.

⁴ *Syrmiium* je pao pod avarsku vlast 587. godine. Ta stara biskupija obnovljena je tek 1018. godine, kad je podignuta crkva sv. Dimitriju, pa se naselje zvalo u srednjem vijeku *Dimitrovci*, od kojega je imena današnja *Mitrovica*, a staro ime *Syrmij* postao je horonim savsko-dunavskog interamnija, koje ime Hrvati rano primaju i prilagođuju svojem glasovnom sustavu, što se vidi po izvršenoj metatezi **Sīrmiium* > **Sērmiium* > hrv. **Srēmь*, mađ. *Szerém*.

ška gora (< *Franca(villa)* > **Frǫk(a)* / **Frǫg(a)* + *-ska*)⁵, te hidronim *Vuka* (od lat. oblika *Ulca (amne)* > **Vьlka (rěka)*, s /*ьl*/ > /*l*/ > *Vuka*). Te su se pojave zbivale rano i potvrđuju slavensku (zapravo hrvatsku) prisutnost na tom području.⁶

U VI. stoljeću sele se prema jugu Avari i Slaveni i nalaze se u tom stoljeću u Karpatskoj kotlini.

Pri samom kraju VIII. stoljeća Povučje je istočna granica Karolinškoga carstva. Franci su nakon sloma Avara zavladaali tim istočnim krajem svojega protega sve do Dunava. Važnost Dunavskoga limesa potvrđuju arheološki i toponimijski nalazi: ostaci utvrda koje se protežu uzduž desnoga dunavskoga brijega. U to doba slavenski živalj, nakon raspada Koceljeve kneževine (869.–874.), prelazi Dravu i naseljuje to istočnoslavonsko područje. Nesigurne prilike, velika pokretljivost pučanstva, neustaljenost naselja uvjetovane su bile privremenom prisutnošću Bizanta i Franaka, a zatim doseobom Mađara početkom X. stoljeća. U X. stoljeću istočni dio Slavonije (sa Srijemom) dijelom je pripojen Hrvatskoj državi, te na prijelomu prvog u drugo tisućljeće na mjestima slavenskih nekropola i drugih arheoloških nalazišta prilično razasutih tim područjem pojavljuju se Hrvati, prva stalna naselja s hrvatskim pučanstvom i hrvatskim imenima. Svjedočanstva koja pružaju ne samo arheologija nego i kontaktna toponimija, osobito ojkonimi prvotnoga plemenskoga društvenog ustroja, potvrđuju kako je taj puk, koji se kasnije mnogim narodnosnim atributima očituje kao Hrvati, u IX. stoljeću posvuda u tom kraju, a mjestimice i prilično gusto naseljeni.

Krajem IX. i početkom X. stoljeća Panoniju je prekrila najezda Mađara, koji dokidaju franačku vlast. Po zapisima bizantskog cara K. Porfirogeneta iz sredine X. stoljeća⁷, oni su zauzeli međurječje Dunava i Save⁸, gdje su zatekli hrvatsko pučanstvo, koje, nakon avarsko-franačkih, a onda i franačko-slavenskih pustošenja, naseljava zaklonitija područja izvan nekadašnjih gradskih aglomeracija, izvan prometnijih putova, po gustim šumama i na močvarnim tlima, koja su bila teže pristupačnija i teže privodljiva kulturi, ali koja su upravo zbog toga pružala veću

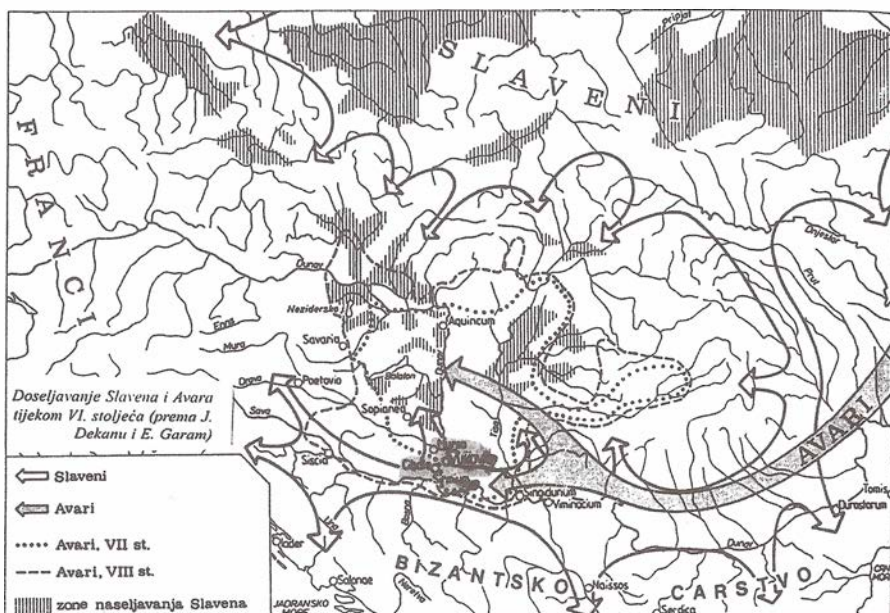
⁵ Ojkonim *Francavilla* (a. 1295.) odnosio se u XIII. stoljeću na Mandelos, koje ime potječe od mađarske ojkonimijske sintagme *Nagy Olász* ('Veliki Vlah').

⁶ Tvrdnje da je hidronim *Bič* stranoga, supstratnog porijekla opiru se potvrde *Bič* i sl. Mnogo je vjerojatnije pretpostaviti mu antroponimno porijeklo od osobnog imena **Byt' + -j'* > *Bič*. Na takvu antroponimnu osnovu upućuje ime njegova pritoka (kanala) *Bitunje* (**Byt-unja*). Ojkonim *Cerna* na Bosutu potvrđena je na širokom slavenskom prostoru i vezuje se uz osnovu *čьрънь* (v. G. Schramm, *Eroberer und Eigessene*. A. Hiersemann (Stuttgart) 1981., 221).

⁷ Vidi Š. Ljubić, O Posavskoj Hrvatskoj i o zlatnih novčića kneza Serma (1018). *Rad JAZU*, 43, 1878., 107–148.

⁸ Interamnij Dunava i Save podrazumijeva istočni dio od zamišljene granice koja bi išla od Osijeka na utok Bosuta u Savu. Zapadniji dio od te pretpostavljene linije zemljopisno se ne uklapa u područje, koje Porfirogenet određuje kao prostor "između tih rijeka" i kao naseobinsko područje Mađara.

sigurnost. Povijest s početka hrvatsko-mađarske biološke, gospodarske i jezične simbioze ne pruža mnogo podataka o hrvatsko-mađarskom suživotu na razmeđi milenija. U zapisu anonimnog notara Bele III. (1172.–1196.) navodi se kako su Mađari nakon jednog od pljačkaških pohoda na bizantsko područje, sredinom X. stoljeća, zauzeli utvrde: *Zagreb, Požegu i Vukovo (castra Zabrag, Posaga et Valcou)*⁹. Iz toga se zaključuje da spomenuti castrum *Valkovo* nije bio u vlasti Mađara, nego Hrvata. Oni su u tom stoljeću uspostavljali granične utvrde prema Bugarima, koji su već prije držali neko kraće vrijeme Srijem u svojim rukama.



Spomenuta utvrda na utoku Vuke u Dunav začetak je Vukovara. Vukovo je jedno od najranije potvrđenih imena ove istočnoslavonske župe, ali i prva potvrda za koju je zapisana godina, i to 1131., kad se navodi uz ime *Valkov* (= **Vl̥kov*) i njegov toponimijski sadržaj – *castrum*¹⁰ (utvrda).

Ojkonim Vukovo potječe od antičkog hidronima *Ulca* (**Ulca* > **V̥lka* [> *Valka/Volka*] > *Vuka*). Od toga hidronimnog oblika dobiven je sufiksom *-ovo*

⁹ Taj anonim zapisan je u ispravama *Gesta Hungarorum* kao *P. dictus magister ac quondam bone memorie gloriosissimi Bele regis Hungariae notarius*. Vidi N. Klaić, *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*. Školska knjiga (Zagreb) 1975., 46, te navode Z. Tomičića iz rada *Vukovo i okolni kraj u starohrvatsko doba*. U njegovoj knjizi *Panonski periplus (arheološka topografija kontinentalne Hrvatske)*. Institut za arheologiju (Zagreb) 1999., 232. Arheološke karte preuzete su iz toga rada.

¹⁰ Fejer, G., *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. (Budim) 1829. i d., III./2, 237.

ojkonim *Vukovo*,¹¹ od kojega je mađarski. oblik *Valkó*. Dogodilo se, dakle, da Hrvati od hidronima izvode ime grada (za razliku od imena slavonskoga grada *Marsonije* (Brod), koje je ime nestalo, a sačuvano je do danas u imenu rječice, kojom je antička Marsonija bila djelomično optočena i zove se do danas *Mrsunja*¹²).

Mađari su ime grada čuli od Hrvata i pritom ga prilagodili svojim glasovnim uzusima kao *Valkov*, kako ga zove Koloman u ispravi iz 1231., kad daje povlastice mađarskom, hrvatskom i njemačkom građanstvu,¹³ a stoljeće kasnije, godine 1332. Mađari mu dodaju dočetak *-vár* za oznaku grada¹⁴, pa se od tada još dugo vremena usporedo upotrebljavaju dvojaki likovi – *Vukovo*, *Vukavar* tj. *Vukovar*.

O srednjovjekovnom Vukovaru našli su se arheološki ostaci na položaju Lijeve bare, u središtu današnjega Vukovara, na staroj tvrđavi Gradac, a tragovi bijelobrdске kulture nazočni su u Bijelom Brdu, Sarvašu, Veri, Klisi, Dalju, Erdutu, Borovu, Desnoj bari, Vučedolu, Vinkovcima i dr.¹⁵

Vukovska župa potpadala je pod bana Slovinske zemlje (Slovinja), kojega je vlast obuhvaćala prostor između Drave i Save, a dijelom i desne Posavine. Toponim *Slovinje* nastao je, po nekima, nakon doseljavanja prekodravnih Slavena nakon raspada Koceljeve kneževine u Panonsku Hrvatsku, koju su od tada nazivali *Slovinje*, *Slavonija* ili latinski *Sclavonia*¹⁶. Švicarski slavist R. Zett smatra da se imenom *Sklavinija/Sklavonia* uz opće začenje 'slavonska zemlja' imenuju

¹¹ Sufiks *-ovo* čest je u toponimiji i pridružuje se apelativnim i imenskim osnovama: *Žrnovo* (: *žъny*), *Sarajevo* (: *saraj*), *Biševo* (: *Bussi*), *Lastovo* (: *La(de)sta*), *Oborovo* (: *obor*), *Valpovo* (: *valpot* 'predstojnik gospoštije', mađ. *Valpó*), Đakovo (mađ. *Diakovár* 'klerički grad'). U mađarskom se često glasovni skup u finalnoj poziciji skraćuje. Tako npr. hrv. skup *-ova/-ovo* postaje u mađ. *lól*: *Tajova* > *Tajó*, *Rudlova* > *Rudló*, *Dombovo* > *Dombó*. i označuje 'mjesto sa sadržajem apelativa u imenu': *Dombó* je 'mjesto gdje rastu dubovi', *Valpó* je 'mjesto predstojnika valpoštije', a *Valkó* (Vukovo) je 'mjesto na utoku Vuke'.

¹² Tragovi predrimskih i rimskih ojkonima u Slavoniji i Srijemu sačuvani su u hrvatskim likovima: *Sisak* (: *Siscia*), *Mrsunja* (: *Marsonija*), *Srijem* (: *Syrmium*), *Vukovar* (: *Ulca*). Tako bih protumačio ime antičkoga naselja *Srbac* na ušću Vrbasa u Savu (: lat. *Servitium*), dok antički toponimi *Incerum* (: Požega) i *Bolluntio* (*Sopje* u Podravini) nalaze se u semantičkom polju iste motiviranosti izazvane požganošću, odnosno sopljenjem.

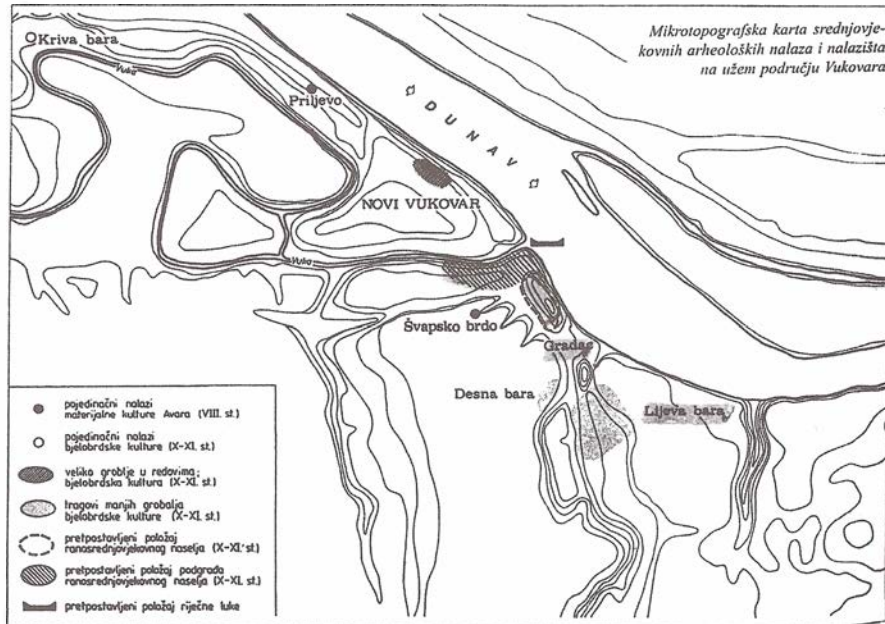
¹³ *Quod nos hospitibus iuxta castrum Valkow commorantibus videlicet Teutonicis, Saxonibus, Hungaris et Sclavis...libertatem talem constituimus...*Cod. dipl. IV., 227. Pokazuje se, dakle, da u XIII. stoljeću u Vukovskoj župi živi više naroda, od kojih su neki stekli *ius hospitum* u gradovima. Kad s nestankom arpadovske vlasti (a. 1301.) propada županijski sustav, a nastaju vlastelinski posjedi na kojima podižu seljaci svoja naselja, prepoznatljiva svojim imenima sa strukturalnim obilježjima patronimnih i etničkih ojkonima.

¹⁴ *Monumenta Vaticana historiam regni Hungariae illustrantia*. Seria 1, bd.1 (Budapest), 1885, 267. Mađarski *Vukavar* Hrvati spojnim *-o-* prilagođuju u *Vukovar*.

¹⁵ Podrobnije o tome Z. Tomičić, o.c., 232 i d. Na priloženu mikrotopografskom zemljovidu nalaze se tri mikrotoponima s imenom *bara* (*Kriva*, *Desna* i *Lijeva bara*) koji svjedoče o barovitom području Vukovara.

¹⁶ M. Marković, *Slavonija*. Golden marketing (Zagreb) 2002, 72.

mnoga teritorijalno određena područja naseljena Slavenima (u Grčkoj, u hanover-skom Wendlandu), posvuda u okviru neslavenskih državnih tvorevina, pa je prostor između Drave i Save u ranom srednjem vijeku pod mađarskom državnom upravom prozvan *Slavonija*¹⁷.



R. Zett smatra da se položajem Slavonije (odnosno sveopćom uporabom etnonima Slovinje i Slovinci) u srednjovjekovnoj mađarskoj državi može objasniti zbog čega izostaje hrvatsko etnonimsko ime (i hrvatsko ime jezika) u Slavoniji kroz sav srednji vijek¹⁸. Naime, Mađari, potčinivši dijelove Slovačke, Slovenije i Hrvatske identificirali su narode tih etničkih tvorevina u okviru mađarske državne zajednice kao Slavene (Toth)¹⁹, kako je to, primjerice, činila i Venecija na hrvatskom jugu, služeći se različitim etnonimima za Hrvate: Dalmati, Dalmatini,

¹⁷ R. Zett, Über den Namen "Slavonien". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 32, (Zagreb) 1998, 215–219. Mađari su često (uostalom kao i drugi narodi u kojih je latinski bio jezikom administracije) latinizirali toponime sufiksom *-ia*: *Cracovia*, *Moskovia*, *Kyovia*, pa tako i *Zagrabia* (= Zagreb).

¹⁸ R. Zett, Zur Geschichte des Kroatennamens. *Schweizerische Beiträge zur VIII. Internationalen Slavistenkongress in Zagreb und Ljubljana 1978*. Verlag Peter Lang (Bern) 1978., 283–293.

¹⁹ Lat. etnonim *Teutoni* 'Nijemci' Mađari su preuzeli u obliku **tauti* i **touti*, kojim kasnije imenuju Slavene u svojoj državi ne razlikujući Slovence (: Slovenija), Slovane (: Slovačka) i Slovince (: Slovinje/Slavonija). Vidi R. Forslinger, Mađarska příjmení v českých zemích. *Onomastické práce IV.*, Ústav pro jazyk český AVČR (Praha) 2000., 107.

Sciavoni itd., premda su romanski pisari npr. već u Sumpetarskom kartularu iz godine 1080. razlikovali etnonime *Spalatini et Croatae* u splitskoj okolici, dajući im istu značenjsku etnonimsku kategoriju²⁰.

Istočna Slavonija bila je od dolaska Mađara u Panoniju pod njihovim protektoratom, a od 1102. godine, s ostalom Hrvatskom, činila je s Mađarskom uniju, u kojoj je organiziranost teritorijalne uprave (kraljevskih županija) provedena striktnije nego u južnoj Hrvatskoj, gdje ih zapravo nije ni bilo. U Slavoniji nestaju plemenske seoske zajednice po "vrvi i krvi", uređene po slavenskom običajnom pravu. Mađarski feudalizam uništio ih je i stvorio kraljevske zemlje kojima vladar raspolaže i poklanja ih svojim plemićima. Na tim velikim feudalnim posjedima hrvatski puk podiže manja naselja, prepoznatljiva sadržajem i imenskom strukturom.

Potrebno je bilo ovo reći zbog toga što se već u XIII. stoljeću na zapadnom rubu Vukovarske župe kod današnjih Starih Mikanovaca navodi horonim *Hrvati*. Ondje je i u XV. stoljeću još bilo ljudi s priimkom *Hrvat*²¹. Srednjovjekovni mađarski posjednici toga imanja nazivali su se priimkom *Hrvatski*. Ime naselja *Hrvati* potvrđeno je blizu utoka Drave u Dunav, a u gornjem Povučju blizu današnjega sela Koprivno nalazi se horonim *Hrvatska*. Stjepan Pavičić pokušava ime slovinsko atribuirati kajkavskom, odnosno "ekavskom" podravskom području, a ime hrvatsko ikavskom štokavskom području u Posavini kao dvjema naseobinskim strujama: podravskoj i savsko-dinarskoj, jer mu je hrvatsko ime potvrđeno tamo gdje se štokavsko-ikavska struja ukliještila u ono drugo (podravsko) područje²², i obrnuto. Takvo tumačenje nema znanstvene osnove.

Povijesna i suvremena dijalekatna problematika u Slavoniji mnogo je kompleksnija. Prisutnost hrvatskoga i slavenskoga imena u istočnoslavonskoj (i uopće u slavonskoj) ojkonimiji ne nosi u to doba narodnosni biljeg. Ta su naoko etnonimska imena sadržavala plemensko obilježje u doba postojanja plemenskih župa nakon hrvatske doseobe. Hrvatski se plemenski ustroj rastakao feudalizacijom Slavonije kad je nakon 1102. Hrvatska potpala pod mađarsku vlast, kad rodbinske posjede zamjenjuju vlastelinstva, ali ne više ni po krvi, ni po vrvi kao u gentilicijskom ustroju, nego kraljevskim nadarbinama. Tragove toga gentilicijskog ustroja nalazimo i kasnije u tzv. patronimnim ojkonimima na *-ci* (*-ovci/-evci, -inci*), motiviranim najčešće osobnim imenom ili priimkom rodočelnika dotičnoga naselja: Jankovci "*Jankova čeljad*". Taj puk prepoznaje se međusobno i zblizuje nošnjom, običajima, vjerom, i osobito jezikom, a plemensko ime *Hrvati*

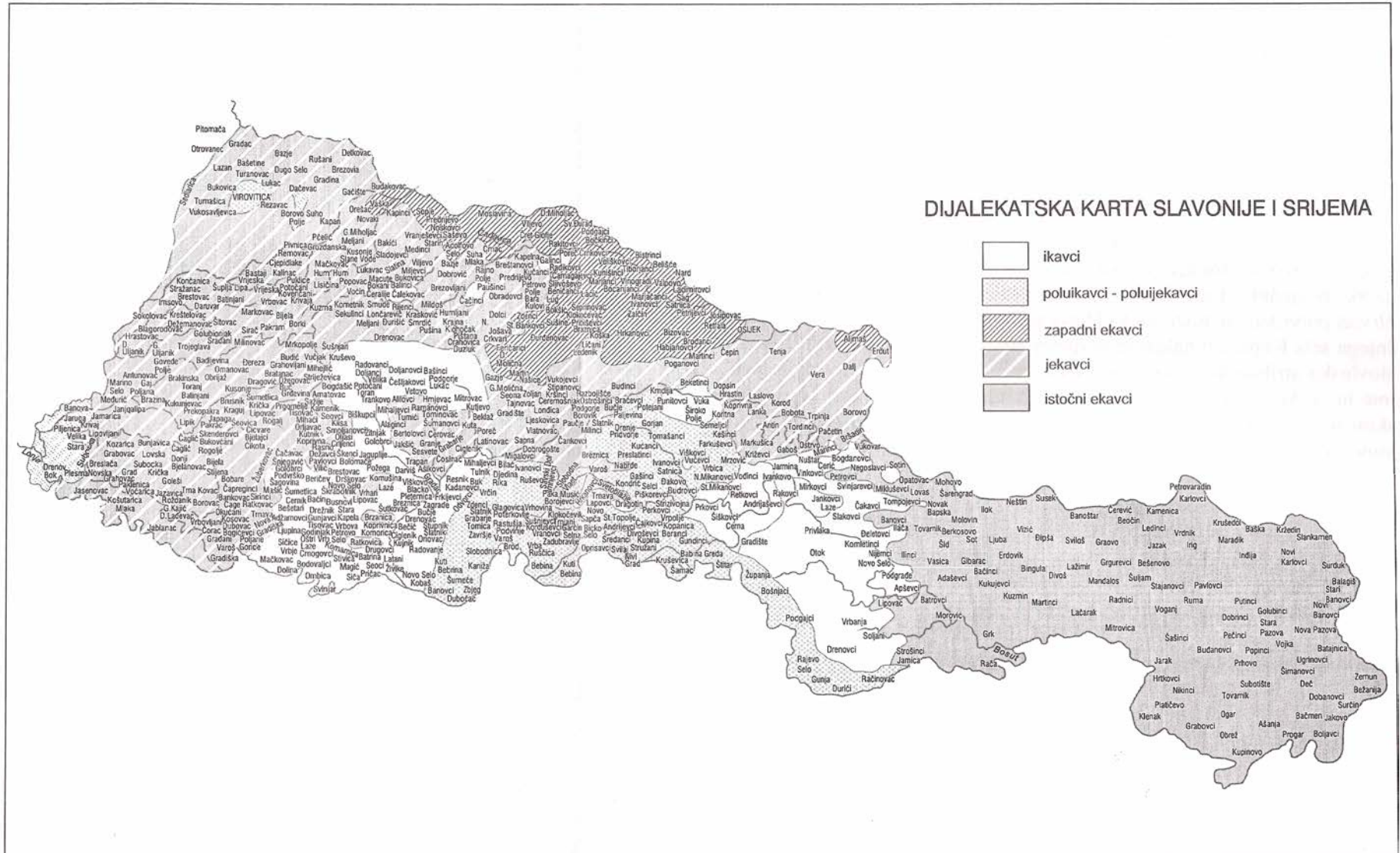
²⁰ "*plurimi Spalatinorum Chroatorumque virorum*". Supetarski kartular (uredio i s komentarima popratio V. Novak, lingvistička obrada P. Skok). Djela JAZU 43 (Zagreb) 1952., 167, 275.

²¹ D. Czánki, *Hunyadiak hora*, VII., 336. Citirano po St. Pavičiću, o. c., 19.

²² St. Pavičić, o. c., 19. i passim.

na mađarskim vlastelinstvima, i pod mađarskom administrativnom upravom, počinje s vremenom dobivati narodnosne atribute²³.

* * *



²³ Kad taj puk od XVI. do XVIII. stoljeća seli pred Turcima u zapadnu Mađarsku, odnosno istočnu Austriju (tamošnji Burgenland), biva prepoznavan kao *gradišćanski Hrvati*.

Predmigracijska i, poslije, migracijska preslojavanja u Slavoniji predočuju dijelom preuređena Pavičićeva dijalekatna karta Slavonije, na kojoj dominiraju tzv. podravski i posavski slavonski govori.

Podravski slavonski dijalekt obilježen je ekavskim slijedom nekadašnjega jata. Zakonitošću lingvističke geografije nastavlja se na podravske kajkavske govore.

Podravski štokavski govori protežu se od Vaške na sjeverozapadu pa Podravinom gotovo sve do Osijeka na istoku sa širim rukavcem prema jugu, obuhvaćajući naselja Đurđenovac, Feričance i Našice, i gotovo se zbližuju sa slavonskim ikavskim govorima na sjeveroistočnom dijelu Požeškoga gorja kod Kutjeva.

Ti govori odlikuju se starim troakcenatskim sustavom (*vodä, prävda, koväč*) koji se sve više realiziraju kao *vöda, prävda; dīm, köväch*. Stari se jat ostvaruje kao /e/, odnosno zatvoreni /ɛ/, ali se nahode i mnogi ikavizmi: *pri-, ni-, prid, priko, di*, i osobito u gramatičkim morfemima. Samoglasnički skupovi u participiju prošlom *-ao* i *-eo* stežu se u dugi *-ō*: *köpō, üzō*. U konsonantizmu je prisutan skup *-šč-* kao refleks praslavenskih skupova **stj/*skj*. U deklinaciji se čuvaju stari oblici u Gpl: (*völov*), Dpl *-om/-em* (*volōm/kraljēm*), u Lpl *-i(h)* (*krälji*), Ipl *-i* (*s krälji*). Karakteristično je izjednačavanje oblika Asg s Gsg imenica m. roda: *köpat stōga*, koju osobinu zapažamo i u posavskim štokavskim govorima, te je karakteristična za slavonsko štokavsko područje i osobito za njemu zapadnije, granično kajkavsko narječje.

Posavski govori imaju mnogo zajedničkog s podravskima. I ondje je stari troakcenatski sustav sa starim uglavnom neprenesenim akcentima; gotovo je posvuda suglasnički skup *-šč-* kao refleks praslavenskih skupova **stj/*skj*, prisutne su iste vokalne redukcije u glagolskom pridjevu radnom kao u podravskim govorima; sačuvani su skupovi *-jt-, -jd-* u složenicama od glagola *ići/idem*: *dōjt/dōjdēm*, čuvaju se i ovdje stari oblici deklinacija u m. i ž. rodu množine imenica: Gpl *nēdīlj/kōlāc*, Dpl *sīnom*, Lpl *o kōnjī*, Ipl *s kōli/sa žēnami*. Asg imenica m. roda jednak je Gsg: (*posōlīm*) *krüva*. U toponimiji je čest posvojni genitiv atributivnoga dijela ojkonima: *Magića Mala* (= *Mahala*) itd.

Geneza i razmještaj navedenih (i drugih) izoglosa upućuju na to da su slavonski jatovski, ekavski, ikavski (i ikavsko/jekavski) govori činili u srednjem vijeku jedinstven dijalekatni teritorij, na kojem je po zakonitostima lingvističke geografije podravskom štokavskom na sjeverozapadu bili bliski podravski kajkavski govori, a jugozapadnim ikavskima kajkavski turopoljsko-posavski. Slavonski ikavskošćakavski govori bili su u bliskoj genetskoj vezi sa štokavskim

ikavskošćakavskim bosanskim govorima²⁴.

Osobine podravskih i posavskih šćakavskih govora ocrtavale su u srednjovjekovnoj Slavoniji drukčiju sliku svojih razmještaja. Potvrđuje to refleks staroga jata kao > /i/ od Save do u Požešku kotlinu, po istočnoj Slavoniji: u Pobosuću i Pobiđu, oko Antina i Tordinaca, u gornjem toku Vuke i oko Starih Mikanovaca, odnosno *dugi ě* > *i*, *kratki ě* > *je* – u Posavini od Kobaša na zapadu do Račinovaca na istoku s protegom u unutrašnjost na Đakovštini, kao > /e/ u Podravini od Vaške do Osijeka i oko Aljmaša te u unutrašnjosti oko Bizovca, Đurdenovca i Našica, a kao nezamijenjeni *jat* > /e/ jugozapadno od Vinkovaca do Gradišta, sjeverno od Županje, i u nekoliko sela oko Našica. Takvi različiti refleksi upućuju na to da je /ě/ čuvao dugo svoju glasovnu posebnost.

Ostvaraje staroga poluglasa (refleks tzv. *šva*) teško je pratiti u srednjovjekovnoj toponimiji, kako pokazuju npr. refleksi u povijesnim potvrdama za ojkonim Pakrac: 1237. *Pekriz*, 1401. *Pukruch*, 1413. *Pekrech*, 1495. *Pewkrwcz*, 1532. *Pekrecz*, 1537. *Pokrecz* itd.²⁵, ili za toponime *Dabachaz* 1316., ili *Dabowchech* 1470. kod Broda, odnosno za ojkonime u Vukovskoj župi: 1487. *Draganez*, 1403. *Chernez*, 1506. *Chernoch* itd.²⁶ Ni E. Dickenmann nije siguran treba li u povijesnim slavonskim hidronimima na -*ach* (= *ac*) prepoznati sufiks -*ec* ili -*ac* (o. c., 203). Grafije za stari poluglas davale su više mogućnosti tumačenja njegove tadašnje glasovne vrijednosti. P. Ivić je smatrao da se on tada ostvarivao kao kontinuant poluglasa s glasovnom vrijednosti otvorenoga /e/, koji fonem on bilježi /ä/²⁷. Tu pretpostavku argumentirano je opovrgao M. Lončarić²⁸ nemogućnošću da u prilično jednostavnom fonološkom sustavu budu tri vokala reda /e/ [*e=e, ě=e, ə=ä*]. M. Lončarić je u pravu kad tvrdi da u štokavskoj Slavoniji do kraja srednjega vijeka poluglas nosi glasovnu posebnost tipa *šva* /ə/, od kojega se na sjeveroistočnoj slavonskoj periferiji razvilo /e/, a istočnije u Slavoniji /a/.

²⁴ Pokazao je to St. Ivšić u usporedbi slavonskih govora s jezikom bosanskoga franjevca Matije Divkovića (*Rad JAZU*, knj. 196, str. 127.), a M. Hraste ističe genetsku bliskost čakavštine srednjodalmatinskih otoka s posavskim štokavskošćakavskim govorima (v. njegov rad Čakavski dijalekat ostrva Brača. *Srpski dijalektološki zbornik*, X. (Beograd) 1940., 1–64, s kartom).

²⁵ G. Heller, *Comitatus Poseganensis*. Serie A, Bd. 3, Finnisch-Ugrisches Seminar an der Universität München (München) 1975., 155.

²⁶ M. Lončarić, Toponimi u osvjetljavanju predmigracijskog jezičnog stanja u Slavoniji. *Zbornik Pete jugoslavenske onomastičke konferencije*, ANU BiH, Posebna izdanja, knj. LXX (Sarajevo) 1985., 96, 97.

²⁷ P. Ivić, *Die serbokroatischen Dialekte. Ihre Struktur und Entwicklung*. Bd. 1. Allgemeines und die štokavische Dialektgruppe. Gravenhage 1958, 301 i d.

²⁸ M. Lončarić, o. c., 96.

I stražnji nazal /q/ čuvao je glasovnu vrijednost zatvorenoga /q/: *Do(m)bo*, *Dobochaz* 1316 (Brod), *Dobanowch* (= Dobanovci), *Dombo* 1237. (Srijem); *Dombov* 1356/ *Dumbo* 1319., *Dombokova* 1427 (Mikola), te *Dombov* 1356., *Dombo* 1327, (Vukovar)²⁹, te *Zobovci* (i *Zobinci*), selo na posjedu Mikole (a. 1337. *Gyabafalua*, 1491. *Zobynch* itd.).

I slogotvorno /j/, kako uočava M. Lončarić³⁰, do početka XVI. stoljeća dijeli sudbinu stražnjega nazala te se također reflektira kao /q/: a. 1488. *Zahomya*, 1500. *Wokanovcz* (= Vukanovac) itd., koja se izoglosa proteže na istok do Vukovara. Njegovo ime čuva vijednost slogotvornog /j/, ili ga defonologizira kao [al] ili [ol] u ojkonimu *Valkó/Volkovar* i sl.

Spominjane pojave pokazuju kako se zakonitošću lingvističke geografije slavonski štokavskošćakavski govori prožimlju sa zapadnijim kajkavskima, koji su, grosso modo, svoju granicu proširenosti na Slavoniju poklopili s granicom zagrebačke biskupije, tj. do zapadnih obronaka Požeškoga gorja, odakle se na istok pružala pečuška biskupija. Na sjeveru uz Dravu kajkavski su se govori pružali dalje na istok i imali s podravskim štokavcima istu jatovsku kontinuantu [/ě/ > /e/ , odnosno /e/]. U jugozapadnoj Slavoniji štokavci šćakavci prožimali su se s turopoljsko-posavskim kajkavcima³¹. Zbog takva prožimanja na difuznim granicama tih narječja, treba se složiti s P. Ivićem³², kako slavonski štokavski govori nisu ni u XIV. stoljeću imali izraziti štokavski karakter, jer su se u predmigracijskom (predturskom) razdoblju na slavonskom području prostirali kajkavsko-štokavski govori. Dolaskom vlaške i srpske novoštokavske i osobito hrvatske šokačke populacije, njihov je razvitak skrenuo prema štokavskim inovacijama koje su dijelom oblikovale današnje slavonske štokavske govore.

S najezdom Turaka u Slavoniju dolazi vlaška populacija novoštokavskoga jekavskoga dijalekta. Taj se dijalekat razastao zapadnom Slavonijom od Save do Drave, osobito na nekadašnjem Svetačju. Glavnina toga područja od tada se nazivala Mala Vlaška (Parva Valahia). Razvukao se jekavski govor obroncima Požeškoga gorja, na kojemu se zaustavilo pravoslavno, vlaško, stočarsko stanovništvo i razdvojilo (svojim novoštokavskim, štakavskim, jekavskim govorom) dugačkim koridorom podravske od posavskih slavonskih starosjedilačkih govora. Taj se jekavski pojas pružio Povučjem, osobito lijevim Povučjem, do Borova i Dalja na Dunavu. Iz Srijema i Bačke širila se zatim srpska ekavska kolonizacija,

²⁹ G. Heller/J. Nehring, *Comitatus Srimiensis*, S. A, Bd. I, Finnisch-Ugrisches Seminar an der Universität München (München) 1973., s.v.

³⁰ M. Lončarić, o. c., 98.

³¹ D. Brozović, O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata. *Filologija* 4. (Zagreb) 1963., 52.

³² P. Ivić, o. c., 303.

koja je dolazila u poznatoj "seobi Srbalja" do Lipovca, do Tovarnika i do Vukovara pružajući se i (prelazeći djelomično današnju srijemsku državnu granicu) tvoreći vrlo šaroliku dijalekatnu sliku u nekoć dijalekatno kompaktnoj srednjovjekovnoj Vukovskoj župi. Taj prilično prepleteni dijalekatni pejzaž bitno je narušen u Domovinskom ratu i danomice se očituje vrlo dinamičnim mijenama.

* * *

U srednjovjekovnoj Vukovskoj župi nabrojili smo u dostupnim vrelima oko 300 ojkonima. Zacijelo ih je bilo kudikamo više. Ta su se imena i s turskim osvajanjima, i nakon dva stoljeća s turskim povlačenjima, sve više prorjeđivala.

Spomenuto je već usput kako je u srednjem vijeku Slavonija bila podijeljena na župe, zajednice seoskih općina, a njihov je župan branio plemenske zemlje i čuvao plemenski poredak.

Arpadovići su osvajanjem Slavonije krajem XI. stoljeća utemeljili kraljevske županije s kraljevskim posjedima i kraljevskim gradovima (castra). Time oni u Slavoniji pretvaraju stare hrvatske župe u kraljevske županije, od kojih je najpoznatija bila Vukovska, jer je njome vodio put s jugoistočne u srednju Europu. Stoga ju je trebalo utvrditi tvrđavama, osnovati varoši i trgovišta, te napučiti selima i seljacima prostrana vlastelinstva.

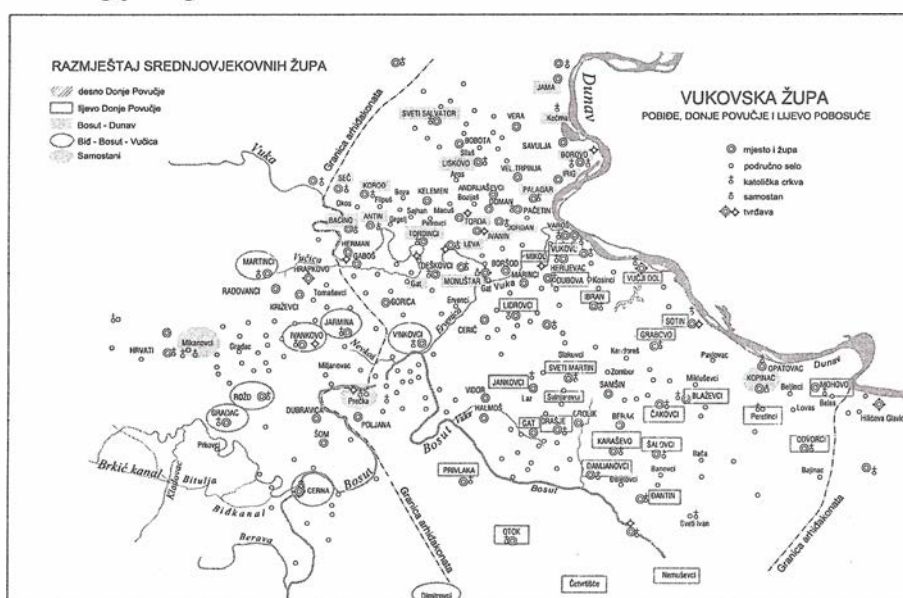
Prilično je mnogo ojkonima srednjovjekovne Vukovske župe potvrđeno do kraja XIII. stoljeća.³³ Ti su ojkonimi najviše i najgušće potvrđeni uz Dunav: Beles, Opatovac, Vučji Dol, Vukovo, Varoš, Vodokalj, Varad, Pačetin, Irig, Borovo, Lovas, Somođ, Kačina, Bobota, te naselja u Povučju: Boršod, Monuštar, Gat, Torda, Antin, Bać³⁴, Korođ, dakle na području gdje tada nema hrvatskih patronimnih imena. Tim patronimnim imenima imenovala su se mala selišta, koja su osnivali hrvatski rodovi, ili porodice.

Važno je naglasiti da ta naselja potvrđena do karaja XIII. stoljeća imaju crkve, a neka od njih i samostane, i to benediktinske: Opatovac/Apaty i Monoštar/Nuštar, odnosno križarske u Hrvatima. Valja pretpostaviti da je u neposrednoj okolici na vlastelinstvima bilo mnogo manjih selišta, koja u to doba nisu zapisana. U nekim od potvrđenih naselja uz Dunav podignute su utvrde: Voćin, Sotin, Vučji

³³ Odnosi se to na mnogobrojna pogranična, trgovačko-stražarska mjesta, kojima herceg pomaže dodjeljujući im povlastice, jer želi ojačati svoj *regnum ducis*. Vezuje tako sve jače podgrađa uz castra kojima pripadaju. Vidi Nada Klaić, Postanak slavonskih varoši u XIII. stoljeću s osobitim obzirom na vukovarski privilegij iz 1231. godine. Arheološka istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji. Izd. Hrvatsko arheološko društvo, sv. 9 (Zagreb) 1984., 235–241.

³⁴ Ojkonim je izveden od imenice *bata* (: brat). Oblik je postojao u panonskoslavenskom, odakle ga preuzimaju Mađari: *bátya* 'stariji brat, ujak'. Vidi P. Skok, *Etimologijski rječnik...*, I., 199.

Dol, Vukovo, Borovo, Somođ. Tako je bilo i uz Vuku i Vučicu: Monoštar, Gabaš, Hrapkovo, te uz Bosut: Nimci i, vjerojatno iz kasnijega vremena, Prečka, Ivankovo, Cerna. Utvrde svojim smještajem uz rijeke svjedoče o strateškom izboru i razmješaju naselja. Ta naselja nose uglavnom mađarska imena: Várad/Gradac, Belesz, Szata (Sotin), Irég, Lovász, Somogy (Somođ), Kórógy (Korođ), Monostor, Borsod, Nagyfalu/Veliko Selo, odnosno hrvatska imena: Vukovo, Vučji Dol, Vodokalj, Borovo, Pačetin, Kačina, Antin, Baćin, Bobota, Opatovac/Apaty, Gat, Gradac/Varad. Mađarska su imena pretežito antroponimnog porijekla (Belesz, Szata, Irég, Lovász, Kórógy), motivirana odnosom prema vlasniku gospodarstva, a hrvatska pretežito apelativne ili toponimijske etiologije, odražavajući osobine i svojstva tla: *voda, dol, kal, gat, grad(ac), selo, vas...* Navode se dva ojkonima etnonimskog postanja: Nimci (*Nemte villa, 1249.*) i Hrvati (*Croat terra, Hrvati, praedium, 1294.*) na rubu Vukovske župe, izvan mađarskoga na-seobinskog protega.



Stoljeće nakon prve potvrde Vukovara papinski delegat (1333.–1335.) obilazio je sav vukovski arhidakonat i u njemu posjetio 60-ak župa. Gotovo utrostručen broj naselja u usporedbi s onima čije smo potvrde našli u dokumentima do kraja XIII. stoljeća. Osobito se povećao broj naselja između Dunava i Bosuta i zapadno od bosutske okuke, gdje ne nalazimo značajniji broj ojkonima mađarskoga porijekla. Brojčani razmještaj župa izgleda ovako: desno Donje Povuče ima 18 župa, u lijevom Donjem Povuču nalazimo 15 župa. Na izrazitim područjima hrvatske "paorije" između Bosuta i Dunava zapisano je 12 župa, između

Biđa, Bosuta i Vučice također 12 župa. U to vrijeme djeluju i četiri samostana: u Opatovcu, Monoštoru, Prečki i Hrvatima. Među imenima župa ističu se mnogi patrociniji: Sanctus Demetrius (= Dimitrovci), Szentbalázs (= Blaževci), S. Damianus (= Damjanovci), St. Martin (= Martinci), Szentillye (= Sv. Ilija, kasnije – Vinkovci) i Ilača (= Sv. Ilija), Sv. Petar (= Petrinci), Sveti Salvador (= Úlak), St. Mihael (= Miholjanci), Scta Maria (= Marinovci)³⁵, koji su u povijesnim spisima zapisani na latinskom, mađarskom i hrvatskom jeziku: Sanctus Martinus/Szentmárton/Sveti Martin (Martinci). Zanimljivo je navesti da neki patrociniji imaju strukturu patronimnih ojkonima na *-ci* (*-ovci/-evci*, *-inci*), kojoj u sadržajnom i obličnom smislu nalaze kao uzorak u imenima hrvatskih patronimnih ojkonima.

Crkve podignute po župama okupljale su oko sebe dotičnu plemensku organizaciju. Mala okolna sela morala su zajednički graditi crkvu, materijalno podupirati župnika: u zemljištu, u blagu i u tlaci. Takav je uzus potrajao do XIII. stoljeća, kad i crkva napušta plemensku bazu i organizira se u arhiđakonate. Ova ojkonimija u Vukovarskom arhiđakonatu izražava tadašnje prilike³⁶. Kako su mnoga od navedenih naselja u vlasnosti posjednika, prilično je brojna kategorija posvojnih ojkonima: Ivanin, Antin, Baćin, Borovo, Karaševo, Mohovo, a uz njih su mađarski ojkonimi kao atroponimi bez sufikslnih dočetak sa značenjem posvojnih ojkonima: Torda, Palagar (s disimilacijom $r - r > l - r >$ Polgar 'Bürger'), Leva/Leve, Pačetin, Kórógy, Irég, Almas/Hagymas³⁷, Ibran, Đantin, Jordan, Mikola, Náné (: Nanojevci), Deszk (hrv. Deškovci). Ostale župe nose uglavnom topografska imena: Gat, Jama, Erdut (mađ. erdő 'šuma'), Varos, Vodokalj, Privlaka (mađ. Perlak), Otok, ili su motivirana – florom: Dumbovo, Dubrava, Grabovo, Liskovo, Orašje, Trnovo (mađ. Dornó). Ostala naselja nose patronimne ojkonime: Herijevci, Lidrovci, Peretinci, Jankovci (mađ. Jenke), Čakovci, Šavlovci (mađ. Sályi), Komarevci (mađ. Kamár). Ojkonim Vukovo sekundarno je ime izvedeno od hidronima (: Ulca, Vuka), kako je već objašnjeno.

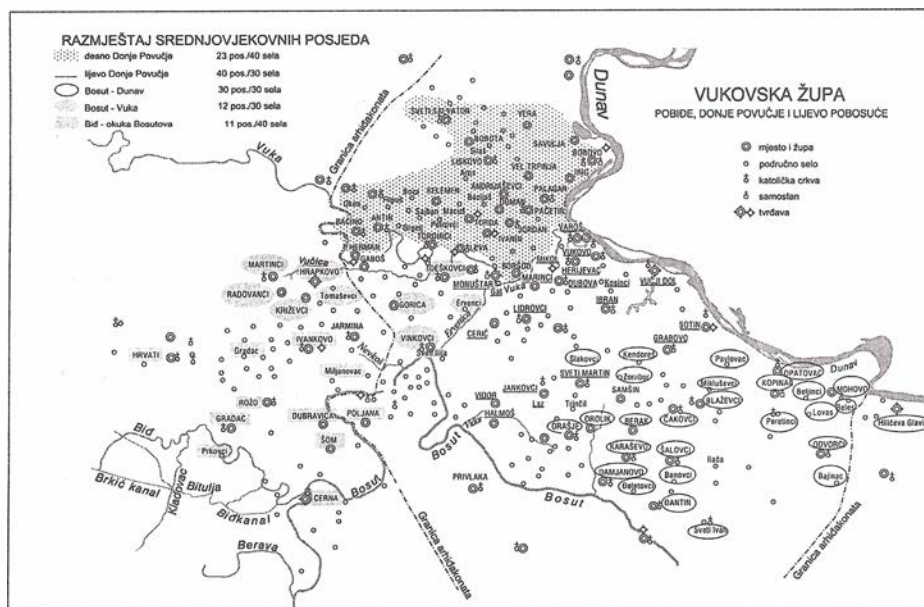
U srednjovjekovnoj toponimiji Vukovske župe moguće je razlikovati posjede, vlastelinstva, plemićka imanja od kmetskih naseobina. Iz povijesti je poznato, i već je spomenuto, da je i prije tih ojkonimnih potvrda rastočen plemenski ustroj hrvatske seoske plemenske župe sa svim elementima koje je ona imala: plemensćine, zajednički gajevi, župski grad, stečena dobra, načini napasivanja, korištenja voda, šuma, lov, ribolov, kako je to već bilo u slavenskom (odnosno hrvat-

³⁵ Vidi St. Pavičić, o. c., 46. Imena patrocinija lako se prevode s hrvatskoga na latinski i mađarski, i obrnuto. Za mađarska patrocinijska imena u područjima rjeđe mađarske kolonizacije (izvan lijevog i užeg desnog Povučja i uz Dunav) rezultat su mađarskih administrativnih zapisa. Mnoga hrvatska imena ustrajala su i prevladala kasnije svojim oblicima.

³⁶ J. Bösendorfer, *Agrarni odnosi u Slavoniji* (osobito: Rekonstrukcija plemenske organizacije u Slovinju/Slavoniji). Izdavački zavod JAZU (Zagreb) 1950., 16.

³⁷ Kázmér Miklós, *Régi Magyar Családnevek Szótára*. Budapest 1993, 445.

skom) običajnom pravu³⁸.



Hrvatsko pučanstvo bilo je grupirano po rodovima i živjelo po *vasima* (villae) i *selima* (proedium, ager)³⁹, na kućistima (mansio), odnosno na baštinskoj ili zajedničkoj zemlji. Stoga većina hrvatskih naselja nosi patronimna imena u množini izražavajući gentilnu vezu s pretkom dotičnoga mnoštva, čije je ime ili primak u osnovi patronimnog ojkonima. S vlašću Arpadovića, kad kraljevi darivaju slobodna gradska zemljišta, premještaju vlastela cijele seoske rodove, tako da sesilna nestalnost selišta utječe na gašenje nekih dotadašnjih i nastajanje novih patronimnih ojkonima. Sve se, naime, promijenilo kad se pod utjecajem crkve Ugarska razvila u apsolutnu monarhiju do XIII. stoljeća, i osobito u tom stoljeću, i kad je ojačao feudalni poredak, koji je došao u sukob s dotadašnjim plemenskim ustrojem, koji u svojoj organizaciji nije poznavao više vlasti od županove. Županije su do XIII. stoljeća administrativno organizirane, a do XIV. stoljeća županijsko plemstvo nameće plemićki poredak. U županijskom gradu stoluje župan (vári-spán), kojega više ne biraju plemena, nego ga uspostavlja kralj⁴⁰. Sve su

³⁸ J. Bösendorfer, o. c., 10–37.

³⁹ Naseobinski termini *vas* i *selo* dobro su potvrđeni u ovoj toponimiji, ali se značenjski ujednačuju već u XI. stoljeću.

⁴⁰ U plemenskom poretku plemenščina je jedini oblik vlasnosti. Arpadovci onda uvode donacije. Plemenščina je razlog svojega postojanja crpla iz plemena, donacija je u milosti kraljeva (*jus regium*). Plemenščina se nasljeđuje "po krvi i vrvi" i pojedinac bez privole roda ne može slobodno raspolagati baštinom. Donacijsko dobro u kraljevjoj je volji.

nekadašnje plemenske baštine i sva gradska zemljišta prešli u kraljevu vlast. Golema zemljišta kojima raspolaže kralj obilno dariva svojim plemićkim privrženicima i slobodnim ljudima (*militēs, nobiles, servientes regis*) s mnogo kmetova na njihovim selima.

Priloženi zemljovid predstavlja srednjovjekovna naselja na posjedima Vukovske župe. Ta su naselja razmještena ovako:

- a) u desnom donjem Povučju 23 posjeda sa 40 sela
- b) u lijevom donjem Povučju 40 posjeda sa 30 sela
- c) u području između Dunava i Bosuta 30 posjeda sa 30 sela
- d) u području između Bosuta i Vuke 12 posjeda sa 30 sela
- e) u području Biđa i okuke Bosutove 12 posjeda sa 40 sela.

Taj razmještaj pokazuje da je mnogo posjeda tamo gdje je bilo najviše povijesnog kulturnog tla: u Povučju i oko Vukovara – 63 posjeda sa 70 sela, te između Dunava i Bosuta, gdje je bilo 30 posjeda i 30 sela. U Pobosuću posjeda je kudikamo manje – 23, ali je ondje razmjerno najviše kmetskih selišta uz šumovita i barovita zemljišta. Ta hrvatska težačija ('paorija') sačuvala je u takvim uvjetima življenja i najviše autohtonoga pučanstva za turske vladavine, i nakon izгона Turaka.

Tamo u Povučju gdje iz povijesnih podataka razabiremo da je bila najkompaktnija mađarska kolonizacija, nalazimo najviše mađarskih ojkonima koji izražavaju vlasnost: Vera, Lovas, Aras, Boza, Barfalva, Palagar, Filpuš, Maćuš, Doman, Torda, Leva, Halmoš, Mikola, Zombor; Kendereš, Đantin, Beles. U cjelokupnom području je trećina mađarskih ojkonima (30%).

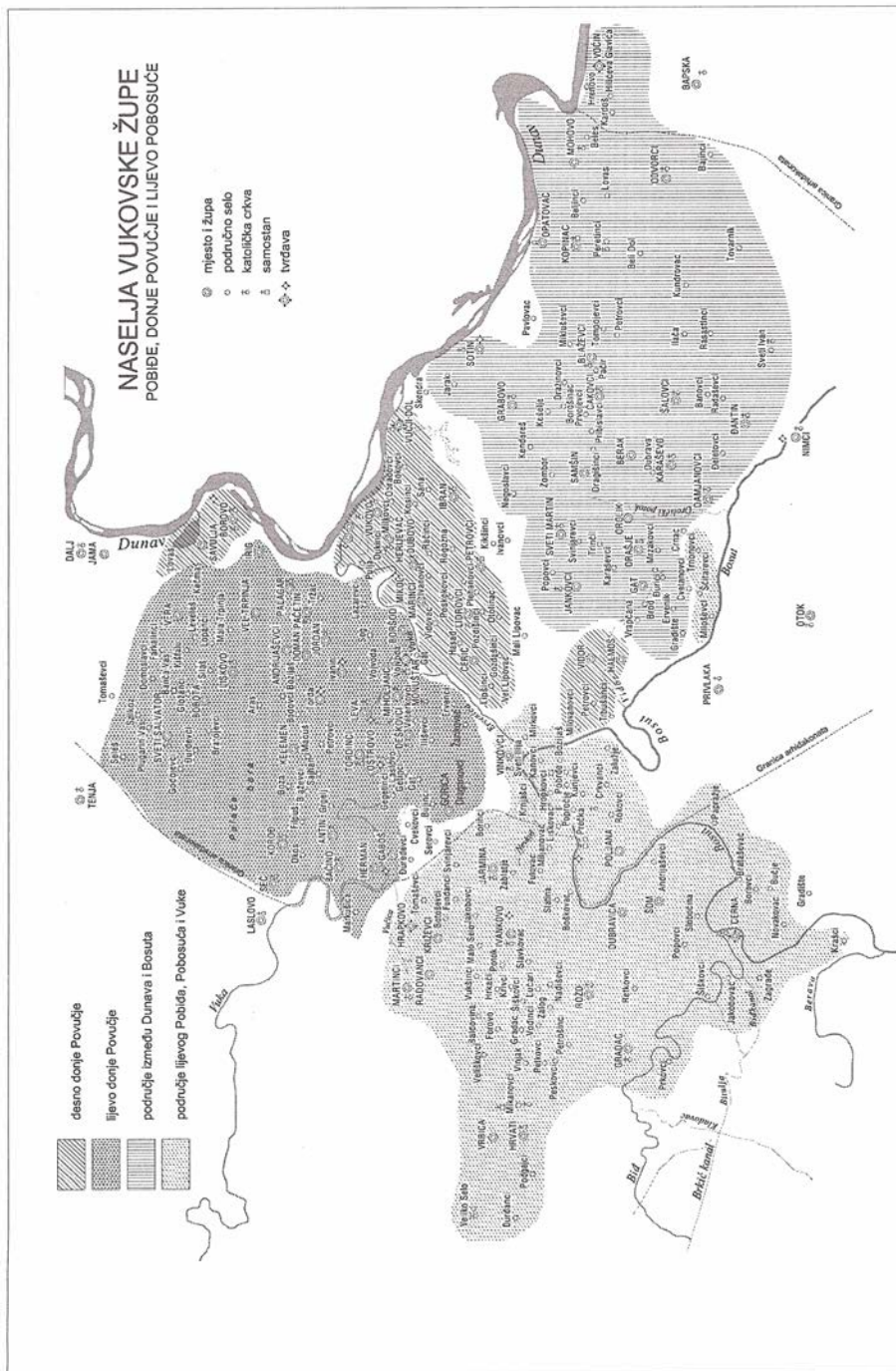
U Pobosuću prevladavaju hrvatski topografski ojkonimi: Poljana, Gradac (× 2), Cerna, Dubravica, Gorica, Orašje, Laz. Patronimnih ojkonima na *-ci (-ovci/-evci, -inci)* ovdje je malo. Oni kao da su predodređeni za rodbinska naselja na nekadašnjoj plemenskoj baštini i, kasnije, uz vlastelinske posjede, ili na njima.

Uzme li se u obzir da je glavnina posjeda u mađarskim rukama, a da kmetska naselja na vlastelinstvima nisu navedena, valja nam zaključiti, s obzirom na jezično porijeklo ojkonima, da je na ovom području uvelike prevladavala hrvatska populacija.

* * *

MAĐARSKI OJKONIMI. Uzmu li se u obzir imena svih navedenih naselja, trećina je imena izravno ili posredno mađarskoga porijekla. S obzirom na njihovu prilagodbu, u njima su zamjetne ove jezične pojave:

- a) prilagodba hrvatskih imena mađarskom izgovoru: Valkó, Szerém...



- b) često latiniziranje imena sufiksom *-in(um)*: Várasd (1139.) > *Varaždin*, Pétervárad (1237.) > *Petrovaradin*, a tako je i u srednjovjekovnim ojkonimima u Vukovarskoj župi: Németi > *Nemetin*, Csapa > *Čepin*, Kövesd > *Keveždin*, Pacsinta > *Pačetin*, Gyanté > *Đantin*, Borsod > *Bršadin*, Apáti > *Apatin*, Szata > *Sotin*, Boros > *Borošin*, Atya > *Voćin*⁴¹.
- c) rasterećivanje suglasničkih skupina umetanjem vokala: *kereszt* (: križ), *Szerém* (: *Srēm), *Szalánkemen*, *Gerenda* (: *gręda).
- d) vokalna harmonija po kojoj se u riječi ujednačuju vokali s obzirom na one prednjeg /i, e, ü, ö/ ili stražnjeg /ú, ó, á/ reda: *Aljmaš* (: almá 'jabuka', a odnosi se na polje kod Jankovaca i šumu kod Đeletovaca), *Zagrab* (: Zagreb), *Eszék* (: *Osěkь), *Garab* (: grab, Grabovo), *Szata* (: Sotin), *Kamar* (: Komarevci), *odvor* (: dvor), *asztag* (: stog), *oszlop* (: s(t)lp),
- e) na mjestu slogotvornoga /r/ javlja se skup /ur/, a kasnije u XIII./XIV. stoljeću /or/: *Hrvat* > *Hurvath* > *Horvath*.
- f) česte su supstitucije /ð/ s /ǎ/: *patak* 'potok', /u/ sa /o/: *Dobovo*, /i/ sa /ü/, /ü/; /i/ sa /é/; /i/ sa /ě/⁴².
- g) Istakli smo već da antroponimi s posjedovnim značenjem dolaze katkad bez tvorbenih posjedovnih obilježja: *Dezső* (Dezsőfalva : Desiderius; hrv. Desislavci), *Széles* 'širok', *Leveles* 'lisnat', *Endréd* (: Endre), *Vera* (: Veronika), *Filpus*, *Tord(a)* (*Tordafalva*), *Ibrány/Ibrám* (: Imbre), *Jém* (prema osobnom imenu, a 1337. *Jeem* je selo kod Marinaca), *Szata*, *Kardos*, *Kenge* (a. 1401. *Kungefalua*, prema osobnom imenu *Kunigunde*), *Vidor*, *Rozd* (: prezime *Rosdy*, usp. *Roždanci*), *Leva*, *Kórógy* itd.
- h) Raširena je pojava da se pridjevski, atributivni oblik kao član diferencijacije u imenskoj sintagmi dodaje imenu ili imenici bez pridjevskoga sufiksa ili spojnog vokala: *Szalánkemen*, *Belvelg* (: völgy 'dol'), *Bánmonostor*, *Gelétfalva* (Đeletovci), *Szentmárton*, *Verőfény* (odgovatralo bi hrvatskim toponimima Žegar, Žeženik), *Szabadság* (= Slobočina, selo kod Cerne) itd. U slavonskoj mađarskoj ojkonimiji nalazi se mnogo dvočlanih imena u kojima je drugi član: *haz* 'kuća', *falu* 'selo', *hely* 'mjesto', *telek* 'zemljište', *völgi* 'dol', *ret* 'livada', *udvar* 'dvor', *hegy* 'brdo', *fő* 'glava', *kő* 'kamen', *szeg* 'klin', *szurdok* 'jaruga, klanac, sutjeska' *völgy* 'dolina', *halom* 'hum' *berek/Berak* 'mlada šuma, gaj', *parlag* (: hrv. přělogъ), *puszta* (: pustara), *szállás* 'selište', *vár* 'utvrda, grad', *város/váras* 'grad', *várasd*

⁴¹ Promjena *a > o* česta je: *Voćin* (: *atya* 'gospodarstvo'), *Sotin*, *Osuva* (od *aszu* 'suh' i *ág* 'vlažan') za ime arhidakona zapadno od vukovarskog, *Mihályfalva* > *Miholjac*, te srijemski *Mandelos* od *Nagyolász* (: *nagy* 'velik' i *olász* 'Vlah'), ili u zap. Slavoniji: *Ozywpwker* (= Suha Pakra).

⁴² Vidi u knjizi Ernst Dickenmann, *Studien zur Hydronymie des Save systems*, Carl Winter – Universitätsverlag (Heidelberg) 1966, II., 202–205 (D. Ungarische Einflüsse).

‘gradac’, *sor* (‘šor’, slavonska su se sela šorila tek u XVIII. stoljeću) itd. Ti i takvi mađarski zemljopisni termini često su zastupljeni u složenim zemljopisnim imenima: *Bodófalva* (a 1417.), *Lenyvő* (1337. *Leányrév* = ‘Djevojački brod’, selo s prijelazom preko Vuke kod Vukovara), *Madarasfalva* (selo u Donjem Povučju), *Asszonyfalva* (‘Frauendorf’, selo posjeda Sv. Salvadora i selo posjeda Lindrovaca), *Keselyűfalva* (: *keselyű* ‘sup’, > *Kešelje*, selo kraj Samšina), *Bódogasszonyfalva*, *Cvekfalva* (Cvekovci), *Geleťfalva* (Đeletovci), *Egefalva* (Eginci), *Somfa/Som/Somogy* (‘drijen’), *Fulberttelke*, *Hagyfalva* (gorica), *Hillyefő/Illyefő* (Iljina glava), *Mihályszege*, *Újfalva* (Novo Selo), *Nuštar* (‘samostan’), *Udvarhely* (Odvorci), *Dénestelke* (< Dionisius, selo posjeda Mikole) itd.

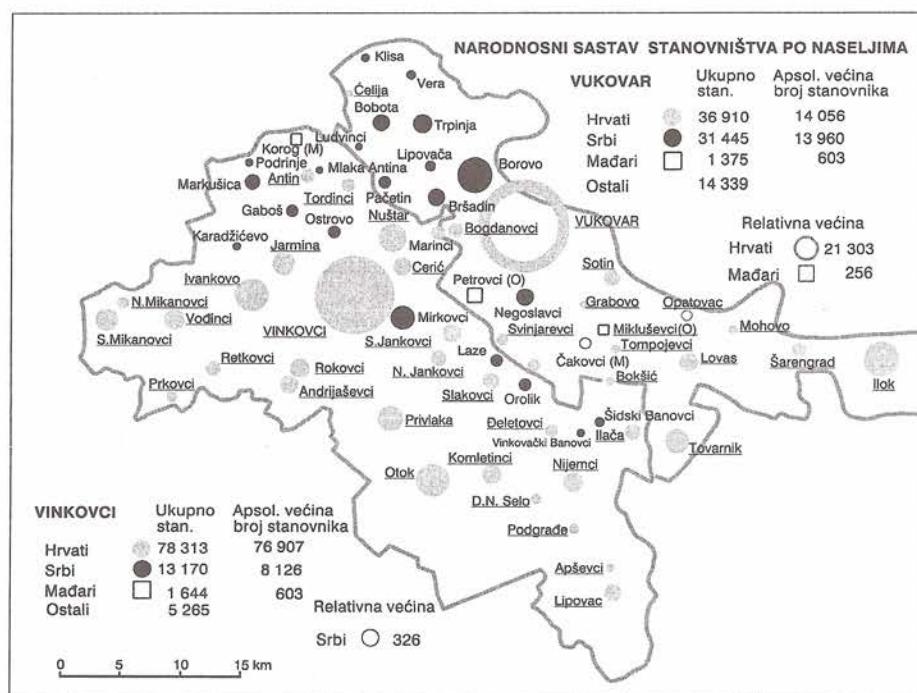
Česti imenski atributi kao *kiss* ‘malen’, *nagy* ‘velik’, *alsó* ‘donji’, *felső* ‘gornji’, *száraz* ‘suh’... bili su lako prevodljivi, pa su dolazili i u latinskim likovima (*parvus*, *magnus*, *minor*, *maior*, *inferior*, *superior*, *siccus*...) i u hrvatskim. Tako je zapisan ojkonim *Sicca Bizticha* i *Suha Bistrica*; jednom *Sanctus Martinus*, drugi put *Szentmárton*, pa opet *Sveti Martin* i *Martinci*.

Vrlo su česta prevedena imena, npr. *Orašje*, pa *Diós* (mađ. *dio* ‘orah’), mađ. *Hásságy* i hrv. *Lipovac*, *Szabadság* i hrv. *Slobočina*, *Hosszúyulovász* i *Dugi Lovas*, *Várad* i *Gradac*, *Vásárhely* i *Trgovišće* itd. U mnogim od tih i takvih imena prožimlju se zapravo mađarski (i latinski) administrativni ojkonimijski likovi s hrvatskima, koji su najčešće u uporabi u pretežitoj hrvatskoj populaciji izvan utvrda i podgrađa, koja su doživljavala demografske smjene i pustošenja, a u kojima Hrvati nisu bili prestižna populacija. Stoga su upravo hrvatski oblici imena u postrance izdvojenim naseljima imali i najviše izgleda da prežive stoljeća njima nesklone povijesti.

Važno je ponovno naglasiti kako su ojkonimi mađarskoga porijekla razmješteni uz Dunav i osobito po lijevom Povučju, a tek samo pojedini značajniji posjedi i drugdje, od kojih su neki sačuvani do danas. U tim naseljima, koja su zbog svojega smještaja bila uvijek na udaru, u posljednjim stoljećima do Domovinskog rata bilo je pretežito srpsko pučanstvo: Bobota, Trpinja, Pačetin, Bršadin, Gaboš, Orolik. A tako je i danas. Hrvati su na tom prostoru u Tordincima, Antinu, Nuštru, Sotinu, Lovasu, Iloku, Šaregradu, a pretežito mađarska populacija je u Mikluševcima (mađ. Miklos), u Čakovcima (mađ. osobno ime Csák), u Korogu (mađ. Kórógy : mađ. *kóró* ‘korov’), te u Petrovcima blizu Vukovara.

Hrvati su neke mađarske ojkonime uz Dunav primili od Mađara kao npr. ojkonim *Ilok* (mađ. *Újlak* ‘novi stan’) preko izgovornog oblika **Wylak* > **Vylak* sa supstitucijom /y/ [preko *wi* > *i*] za mađarsko /ú/, ili ojkonim *Voćin* od mađ. *Atya* (‘baštinjena zemlja’), ali to je mlađa pojava.

KLASIFIKACIJA VUKOVSKIH OJKONIMA. Srednjovjekovna ojkonimija na istočnom dijelu Hrvatske predstavlja važne društvene i jezične spomenike. Taj je kraj u srednjem vijeku bio prilično gusto naseljen i imao je preko 300 naselja. Usporedimo li ih sa stanjem iz 1971. godine⁴³, tada je općina Vukovar u svoje 33 katastarske općine imala 47 naselja, a općina Vinkovci u 42 katastarske općine – 67 naselja, uključujući i dijelove naselja oko značajnijih naseobina. U popisu pučanstva iz 1991. godine za općinu Vinkovci navodi se 40 naselja, a za općinu Vukovar 29, dakle, ukupno 69 naselja⁴⁴. Tako je i danas. Uzmemo li u razmatranje detaljniji prikaz naselja iz 1971., izlazi da je srednjovjekovna Vukovska župa imala gotovo četverostruko više naselja, nego 1971. godine. Gustoća naselja u srednjem vijeku odraz je društvenoga poretka i društvenih uvjeta. Ona nam, ma koliko mala bila, svjedoče o većoj privrženosti zemlji, življenju na njoj i od nje.



Srednjovjekovne ojkonime razvrstat ćemo u dvije skupine.

⁴³ M. Korenčić, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857–1971*. Djela JAZU, 54 (Zagreb) 1979. Vinkovci, str. 707–710; Vukovar 745–749.

⁴⁴ *Popis stanovništva 1991: Narodnosni sastav stanovništva po naseljima*. Republički zavod za statistiku. Dokumentacija 881 (Zagreb) 1992. Vinkovci, 196, kartografski prikaz XC; Vukovar, 206–207, kartografski prikaz XCVIII.

1. Ojkonimi koji u imenu imaju antroponimnu osnovu.

2. Ojkonimi koji u osnovi imena imaju apelativnu ili toponimijsku osnovu kao identifikacijski član ojkonima.

— Ojkonime s antroponimom u osnovi razvrstat ćemo u patronimne koji označuju "mnoštvo", "ljudе koji su u određenom odnosu s rodočelnikom čije je ime u osnovi pastronimnog ojkonima, ili je to mnoštvo u odnosu s mjesnim crkvenim patronom čije je ime u patrocinijskom ojkonimu" (1.1.)

— Ojkonimi u kojima se strukturom antroponimnog imena izražava "posvojnost, vlasnost dotične osobe naspram imenovanoga naselja" (1.2.)

1.1. Patronimni ojkonimi izražavaju odnos zbrojnosti, mnoštva (zato su u množini) naspram jediničnosti, jedinke čije je ime u osnovi ojkonima. Struktura je takvih ojkonima u razmatranoj ojkonimiji: *antroponim (osobno ime, priimak) + -ci (-ovci/-evci, -inci)*: Draganovci, Mikluševci, Drakšinci. Takve imenske strukture odnose se isključivo na naselja: Ako je naselje nestalo, događa se često da je ime pridruženo kakvoj livadi, pustari, ili kojem ruševnom gospodarskom objektu na mjestu nekadašnjega naselja: *Gegetinci* 'pustara', *Mikloševci* 'polje', *Radovanci* 'polje', *Šodolovci* 'livada' itd

Ime ostaje kao vjerodostojan spomenik prošloga vremena. (*Nomen aeternum, vestigia nulla!*).

1.1.1. Ojkonimi: *antroponim (patronim, patrocinijski) + -ci*: Domoslavci, Ivanci (×3) (*Iuankzi*, 1689. = Stari Jankovci), Negoslavci, Godinci, Krnjašci, i patrocinijski ojkonim Martinci (Szenthmárton).

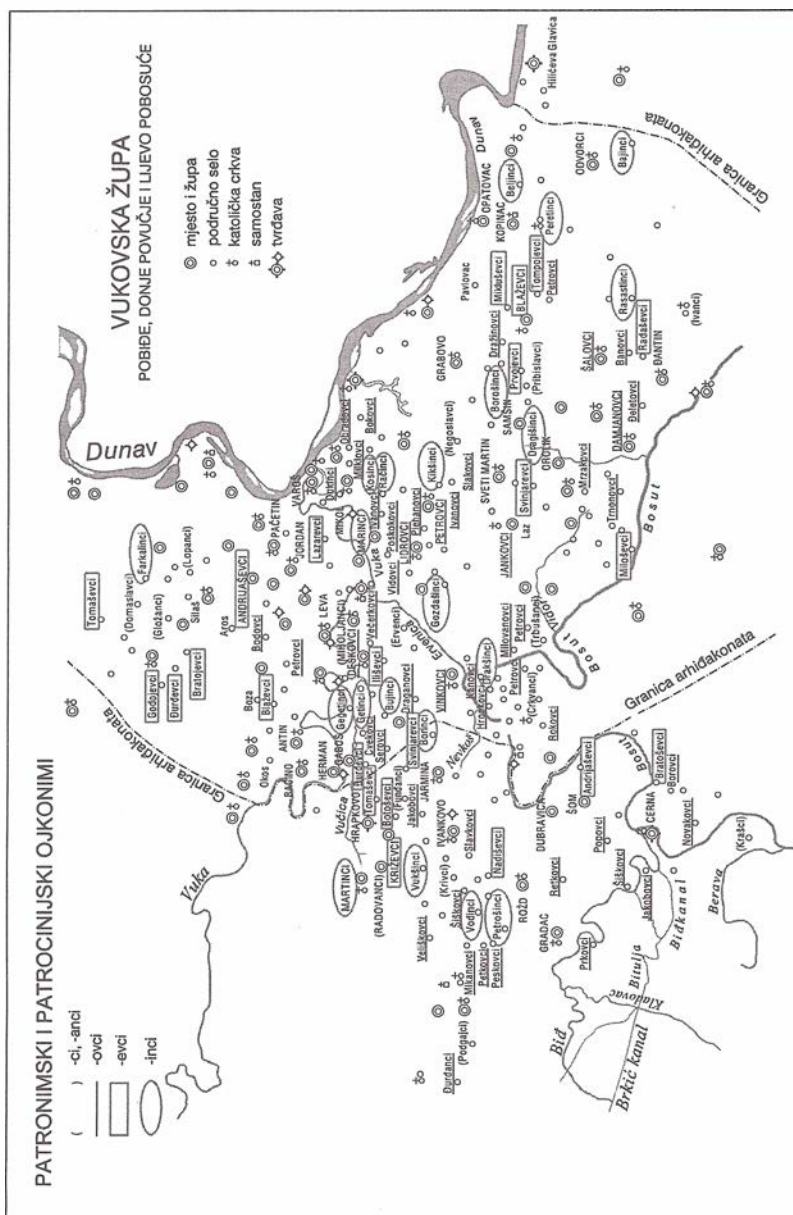
1.1.2. Ojkonimi: *antroponim + -ovci*: Bodovci, Bogdanovci, Bokovci, Bučkovci, Deškovci, Večerkovci, Cerovci, Cvetanovci (selo posjeda Slakovaca), Čakovci, Čakanovci (Csákanyfalva), Dađanovci, Poskokovci, Veliškovci, Draganovci, Šiškovci (×2), Mirkovci, Hrapkovci, Kanovci, Milanovci, Milkovci, Ninkovci, Jankovci, Dražinovci, Šalovci, Banovci, Radanovci, Radinovci, Lakanovci, Lekovci (selo posjeda Otoka), Letonovci, Pentukovci, Obradovci, Ozdanovci (selo posjeda Otoka), Hranovci (Hranafalva); *svetačko ime + -ovci*: Petrovci (×3), Rokovci (×2), Pavlovci (Pálfalva) (×2), Mikanovci, Matkovci, Ivanovci (×2), Damjanovci, Šimunovci, Marinovci (: Seta Maria).

Neki od tih ojkonima zapravo su patrocinijski (u osnovi ojkonima je ime njihova Božjeg odvjetnika, svetačkog patrona kojemu je posvećena mjesna crkva).

1.1.3. Ojkonimi: *antroponim s osnovom na palatalni suglasnik + -evci*: Godojevci, Bratojevci, Tihaljevci, Bratoševci, Nadiševci, Kujevci, Prvojevci, Radoševci (Radafalva), Karaševci, Koruševci (selo posjeda Orašja), Klištevcі (selo kod Voćina), Tompojevci, Milaševci, Tunjevci⁴⁵, Opojevci, Bradaševci, Nanojevci,

⁴⁵ *Tunja* je vjerojatno hipokoristik svetačkoga imena Antun, kako je i danas po Slavoniji.

(: Náné), Komarevci (: mađ. Kamár); te *svetačko ime* + *-evci*: Đurđevci (x2), Andrijaševci (x2), Blaževci (x3), Lazarevci, Iliševci (Elyesfalva), Lukačevci, Tomaševci, Mikluševci. Neka od tih imena imaju patrocinijsko značenje.



1.1.4. Ojkonimi: *antroponim* + *-inci*: Čalinci/Čolinci (selo posjeda Dubove), Tordinci, Farkulinci, Gegetinci, Eginci (Egefalva), Hotišinci, Đukinci, Getinci, Kosinci, Bujinci, Vukušinci, Pozdišinci, Lipšinci (: Lipšen), Gozdašinci, Kikšinci, Peterkinci, Vođinci, Drakšinci, Rasatinci, Beljinci, Bušinci, Godinci, Skorotinci, Rozinci, Čalinci (Csalafalva); te *svetačko ime* + *-inci*: Petrošinci, Marinci (: Seta Maria).

Sufiks *-inci* dodan je (pokrácenoj) antroponimijskoj osnovi na *-a*. Toliku broju ojkonima sa sufiksom na *-inci*, koji je prilično slabo zastupljen u hrvatskoj ojkonimiji, pridonijeli su, po našem mišljenju, ondje u istočnoj Slavoniji mađarske tvorbe latinskim sufiksom *-in(us)*, kako je već spomenuto, npr. u ojkonimu Gatinci (: gat), ili Petrošinci (: Petroš).

Kategorija patronimnih ojkonima najstarija je i najrasprostranjenija u slavenskoj ojkonimiji. Njome se identificiraju "ljudi", a ne "lokalitet". Ona je nastala u doba plemenskoga ustroja društva kad nastambinski način života nije bio stabilan, ustaljen, kad su se rodovi svojom skromnom pokretnom imovinom na kolima i na ramenima selili na druga područja. Patronimni ojkonimi na *-ci* (*-ovci*/*-evci*, *-inci*) izvan ovoga slavenskoga dijela nisu značajnije zastupljeni u hrvatskoj ojkonimiji, a u Slavoniji najviše ih je upravo u srednjovjekovnoj Vukovskoj župi.

1.2. Ojkonimi s antroponimom u osnovi koji izražavaju posvojnost, vlasnost objekta određenog posjednika (zato su ojkonimi obično u jednini). Ta je kategorija s obzirom na patronimnu ojkonimiju po postanju mlađa, javlja se s pojavom prisvajanja zemljišta kao svojinskog imetka i karakteristična je po svojoj produktivnosti u feudalnom poretku.

U strukturalnom smislu ti su ojkonimi poimeničeni pridjevi koji se upotrebljavaju sami bez topografske imenice pa su jednočlani (1.2.1), ili kao atributi takvoj imenici, pa su višečlani ojkonimi zapravo imenske sraslice i sl. (1.2.2).

1.2.1. U jednosložnim pridjevskim ojkonimima dolaze ovi sufiksi:

- j**: Ilača (: Ilac, Ilija), Korod (: Kórógy), Bit (: *Byt` + -j`) (danas: Biđ)
- ovo**: Borovo, Laslovo, Hapkovo, Ivankovo, Mohovo (: Mohó), Hrenovo, Odolenovo, Bokovo, Noskovo, Domoslavovo (: Domoslavci)
- evo**: Karaševo, Karadžičevo⁴⁶
- in**: Antin, Ivanin, Pačetin
- ino**: Hotino, Baćino.

⁴⁶ Ovo je novo, ideologizirano, honorifikacijsko ime iz godine 1931. Prije se naselje zvalo Križevci. Sličnih ideologiziranih imena bilo je osobito mnogo u objema Jugoslavijama na pločama vukovarskih ulica. Vidi B. Crljenak, *Razvitak vukovarskih ulica*. Vlastita naklada. (Vukovar) 1975, 150 str.

Ovdje valja pribrojiti mađarske antroponime bez posvojnih obilježja s posevnim značenjem: Balasi, Beles, Mikola, Jém, Torda i dr.

1.2.2. Isti sufixi dolaze na pridjevske likove složenih posjedovnih ojkonima:

- j': Banča vas (: Banci), Vučji Dol (danas: Vučedol)
- ovo: Balintovo (: Bálint) Selo, Domaslavovo (a. 1390. Domaszlófalva)
- ev/-eva: Mihalev Kut (mađ. kút 'zdenac'), Ilijina Glavica (: Illyefő)
- in: Pugarin Vas, Čabrin Gat (= gat na potoku Hasadu, a. 1308. Csobogá-tahubagatha)

Ovdje valja pribrojiti mađarski tip posjedovnih ojkonima: Popfalva (: Popovci), Radofalva (: Radoševci), Pálfalva (: Pavlovci), Lipsyfalva (: Lipšinci/Lipšen) itd.⁴⁷.

1.2.3. Značajna je skupina posjedovnih ojkonima koja je nastala univerbizacijom, tj. poimeničavanjem posjedovnog antroponima (kao člana diferencijacije), koji je uza se imao (ili je predmnijevao) topografsku imenicu (kao člana identifikacije dotične složene imenske sintagme): Herljevac (= *Herljević posjed), Vidozac, Žankovac, Miljanovac, Fulovac, Pavlovac, Opatovac, Boškovac, Borošinac, Kundrovac, Bajinac, Jakobovac, Bratoševac, Otolinac⁴⁸. Njima pribrajamo posjedovne ojkonime s tvorbenim sufixom *-ica*: Markuševica (kao Subotica), odnosno *-ina* Baldovina (koje se ime javlja i kao Balintovo Selo, prema mađarskom osobnom imenu Bálint 'Valent').

U navedenim strukturama ti ojkonimi označuju jediničnu vlasnost.

U skupinu antroponimnih ojkonima uvrstit ćemo još i ove motivacijske skupine koje u Vukovskoj župi nemaju stalnost likova, niti su dobile jake obrise samostalnih skupina. To su:

1.3.1. Patrociniji **a**) na *-ci* (*-ovci/-evci, -inci*): Mikanovci, Vinkovci, Rokovci, Damjanci, Ivanci, Marinovci, od kojih je najstariji Dimitrovci (: Sanctus Demetrius) na mjestu antičkoga Srijema; **b**) patrociniji s atributom 'svet': Sveti Martin/Szentmárton, Szentszalvátor, Sveti Duh (= Nuštar), Szentillye (= Vinkovci), Sancta Maria (= Marianci) itd.

Mađari uobičajaju kod istoimenih crkvenih odvjetnika uz odvjetničko ime dodati ojkonim dotičnog naselja, pa tako nastaju ojkonimijski tipovi *Jaromna-*

⁴⁷ Ovaj tip mađarskih imenskih sintagma bez posjedovnog obilježja utjecao je na mnoge hrvatske ojkonime (i toponime uopće) u sjevernoj Hrvatskoj. Imenski tip Martinbreg, Ivandol, Vučedol (umjesto srednjovjekovnog lika Vučji Dol), Krušedol (mj. Krušev Dol, na Fruškoj gori) rezultat su, po našem mišljenju, mađarskoga utjecaja.

⁴⁸ Neki od takvih ojkonima analogijom su dobili dočetke patronimnih ojkonima, kao što su i neki patronimni ojkonimi singularizacijom lika postali po strukturi slični posjedovnim ojkonimima. U takvim slučajevima pomažu nam povijesne potvrde da se utvrde prvotni likovi i prvotna značenja.

szentmiklós (zabilježeno god. 1455. za današnju Jarminu), odnosno *Bednyaszent-péter* (= Bednja), *Zsábnicaszentivan* (= Žabno), *Zelnaszentmiklós* (Zelina).

Na patrocinijski podsjeća mikrotoponim *Svetinja* na mjestu utruloga naselja Dumbrava.

1.3.2. Etnonimi. Ojkonimi s etnonimnim značenjem: Nimci (a. 1240.: Nemti, a.1709. Nemtzi) i Hrvati (a. 1232.: Croat, a. 1244.: Urvati, a.1332.: Choruati).

2. Drugu značajnu skupinu ojkonima srednjovjekovne Vukovske župe tvore imena s apelativom u osnovnom imenu.

Tih je ojkonima kudikamo manje od onih antroponimnog postanja, što je u neskladu s povijesnom hrvatskom ojkonimijom, koliko nam je ona dosad poznata. To se može samo djelomično objasniti jednoličnošću krajolika bez karakterističnih morfoloških razvedenosti kakve su u drugim hrvatskim krajinama. Čini se da bi se ta ojkonimija mogla protumačiti naseobinskim razlozima, plemenskim župama, rodovskim ustrojem naselja i feudalizacijom, u kojoj je "svojina" postala glavnim motivom imenovanja.

Skupinu 2. podijelit ćemo u ove potskupine:

- etnički ojkonimi na *-ci* (*-ovci/-evci, -inci*) (2.1.)
- ojkonimi tvoreni apelativima za zanimanje (2.2.)
- ojkonimi od zemljopisnih termina i topografskih imenica (2.3.)
- ojkonimi od apelativa koji izražavaju ljudsku djelatnost (2.4.)
- ojkonimi motivirani florom i faunom (2.5.).

2.1. Etnički ojkonimi. Među apelativnim ojkonimima značajnu skupinu čine etnički ojkonimi. U slavenskoj ojkonomastici etnički ojkonimi nastajali su od vremena prvih naseljavanja. Za razliku od patronimnih ojkonima, koji označuju 'mnoštvo ljudi', a onda sekundarno 'zemljište na kojem ti ljudi obitavaju', etnički ojkonimi imenuju na prvom mjestu 'zemljište, tlo', onda 'mnoštvo, zbrojnost ljudi koji na tom zemljištu obitavaju, ili su došli s određenog kraja na kojem su obitavali'. Ti ojkonimi označuju sjedilačku, sesilnu populaciju. Oni izražavaju drugu i drukčiju svrhnost od one koju predočuju patronimni ojkonimi iz vremena kad još nije bilo trajnih naselja.

Struktura etničkih ojkonima je: *topografska imenica / toponim + -ci* (*-ovci/-evci, -inci*). Npr.: Slatinci 'ljudi koji žive u Slatini', Kosinci ('ljudi doseljeni iz sela Kosine') i sl. U srednjovjekovnoj Vukovskoj župi ti su ojkonimi: Ervenci (: Ervenik i sl.), Krašci (: kraš), Gradinci (: gradina), Bošnjakovci (doselili iz Bosne), Vrhovci (: vrh/Vrh)⁴⁹, Plehanovci (: Plehan, prema *pleha* 'pasmina, rod' i

⁴⁹ *Vrh* je u hrvatskoj antroponimiji potvrđen i kao osobno ime. Vjerojatno je od njega patronimno prezime Vrhovec i sl.

plehnuti 'ploditi se', v. F. Bezljaj ER, III, 52), Peskovci (: *рѣсъкъ), Križevci (: križ), Gatinci (: gat), Račinci (: rak⁵⁰ /Rača ili osobno ime Rako), Komletinci (m. komlós 'hmelj'), Krajišinci (: krajiški kraj), Vojvodinci (: vojvodina 'hercegov posjed'), Podgajci (: Podgaj), Odvorci (: dvor). Ojkonim Lužaci nastao je vjerojatno pluralizacijom toponima Lužac (kod Valpova), a Novaci pluralizacijom priimka Novak 'novonaseljenika na dotičnom području',⁵¹ pa ti i takvi ojkonimi nisu tvoreni sufiksom *-ci*.

2.1.1. Ovom tipu ojkonima pribrajamo etničke ojkonime na *-anci*: Gložanci (: glog), Lapanci (: lap(at)), Miholjanci (: Miholjci), Trbušanci (: Trbusi), Crkvanci (: crkva), Cerjanci (: cer/Cerje); Gorjanci (: gora/Gorje)..., koji su nastali sekundarnom tvorbom od nekadašnjih etnika (etničkih i patronimnih ojkonima) izvedenih sufiksom *'-ane/'-ani*. Tip ojkonima na *'-ane/'-ani* u ovom području nije povijesno zasvjedočen, pa prema tome ni sačuvan.

2.2. Ojkonimi tvoreni apelativima za zanimanje. Ta je ojkonimijska skupina u srednjovjekovnoj Vukovskoj župi slabo zastupljena. Podgrađa i trgovišta tada još nisu bila jaka središta u kojima bi obrtnici masovnije boravili, razvijali svoje obrte i motivirali svojim obrtom imena mjestima na kojima su se bavili određenim poslom, a obrti su se tada nasljeđivali, te motivirali prezimena i imena naselja. Potvrđene su ove ojkonimijske strukture: *apelativ koji se odnosi na ljude koji se bave određenim poslom (nomina professionalia) + -evci*: Svinjarevci (: svinjar), Košarevci (: košara), Kovačevci (: kovač), Šćitarrevci (: šćitar⁵²).

⁵⁰ *Rak* je potvrđen kao osobno ime, prezime i nadimak.

⁵¹ Prezime Novak najčešće je prezime u Međimurju, prezime Novák i Novotný (u istom značenju) najučestalije je češko prezime. Njima su odgovarajuća njemačka prezimena: Neumann, Neubauer, Neugebauer. Zanimljivo je da ovakva motivacija antroponima nije zastupljena u mađarskoj antroponimiji. Vidi R. Forslinger, o. c., 98. Novonaseljenicima, koji su prozvani Novak, motivirani su ojkonimi u istočnoj Slavoniji i u Srijemu: Novak "selo kod Šarengrada", Novaci/Novakovci "sela na posjedu Vinkovaca", Novakovci "selo na posjedu Cerne i selo na posjedu Stankovaca".

⁵² E. Dickenmann (o. c., II., 201) navodi da se za refleks glasovne skupine **stj/*skj > šć/št* teško može odrediti u spomenicima tadašnji izgovor, jer latinske i mađarske grafije ne daju uvijek sigurna oslonca. *Šćit*, koji je u takvu obliku zapisan od Šćitarjeva kod Zagreba pa do Baranje, mogao je imati značenje 'nasip', 'greda', pa bi *Šćitari*, *Šćitarjevci* mogli biti ne profesionalni ojkonimi: 'oni koji izrađuju šćitove', nego etnički ojkonimi sa sadržajem: 'ljudi koji žive na šćitu' kako ovdašnji ojkonim *Gatinci* (: gat 'nasip'). S tim u vezi moglo bi se pomišljati i na sličnu etimologiju zagrebačkog ojkonima *Šćitarjevo*, staru rimsku Andautoniju izgrađenu uz Savu na vodoplavnom području.

P. Ivić (*Dijalektologija srpskohrvatskog jezika. Uvod u štokavsko narečje*. Matica srpska (Novi Sad) 1985., 199) smatra da na jugoistoku Vukovske župe dominira refleks *-št-* (< **stj/*skj*) te navodi toponime *Šćitar(i)* i *Gradište*. Međutim, prve potvrde toga ojkonima glase: *Chytar* (1506), *Zazchythaar*, koje bih likove s takvom grafijom pročitao kao *Šćitar*, *Zašćitar* (usporedi npr. tamo stariji ojkonim *Šćitarrevci*). Oblik *Šćitar* javlja se istom od 1720. kao i toponim *Gradište*, čija prva potvrda iz 1709. doista glasi *Gradistze*, *Gradiste* i sl. Ali to je vrijeme kad je u taj prostor već odavna doseljena vlaška novoštokavska štakavska populacija (vidi G. Heller/K. Nehring, *Comitatus Sirmiensis*. Finnisch-Ugrisches Seminar an der Universität München. S.A, Bd.1 (München) 1973., 60, 178.). Stari refleks praslavenskih skupova **stj/*skj* u staroslavenskim dijalektima je *-šć-*.

2.2.1. Uz već spomenute ojkonime motivirane nazivima za zanimanja, odnosno nazivima koji su u vezi s trajnijim bavljenjem nekim poslom, a koji su tvoreni sufiksom *-evci*, potvrđen je još i ojkonimi Lončari i Lučari, tvoreni najčešćim sufiksom za tvorbu ovih semantičkih ojkonimijskih tipova *-ari*, te asufiksalni mađarski ojkonim Lovas (lovász ‘konjušar’). Oba su ojkonimijska oblika karakteristične motivacije za ovaj kraj gdje su lončarstvo i konjušarstvo u dubokoj tradiciji.

Navedeni ojkonimi tek su zameci kasnije mnogobrojne imenska skupine tzv. profesionalnih ojkonima kojima su motivirana naselja uz podgrađa i trgovišta, a – kako je već rečeno – pojavljuju se na srednjoeuropskom prostoru. U južnoj, mediteranskoj Hrvatskoj tzv. profesionalni ojkonimi i profesionalni priimci nisu bili uobičajeni.⁵³

2.3. Skupina ojkonima motiviranih zemljopisnim nazivcima i topografskim imenicama.

2.3.1. Ojkonimi motivirani vodom: Dobra Voda, Vodokalj, Kalčina (danas Kečina), Gat (selo blizu Jankovaca, selo na Vuci kod Boršoda, selo posjeda deškovačkoga), Strug, Brod, Prečka, Slatina, Berag (: ‘palus, močvarište’), Jarmina (1324.: Jarumpna, 1481.: Jaronna), Jarak, Jama (selo kod Borova), Lužac (: luža ‘barovito tlo’), Otok, Palača (: mađarski pal- ‘podvodno, močvarno tlo’ u vezi s latinskim *palus*, od čega ovdje ime močvari *Palača* i jezeru *Palić* u sjev. Bačkoj).

2.3.2. Ojkonimi motivirani izgledom tla. Poljana, Pulja (: polje), Kosine, Privlaka, Prohod, Brdo, (Vučji) Dol, (Mihaljev) Kut, Gorica, Okolišće, Kovesd, Kő (mjesto kasnije nazvano Banoštor), Kőöld (selo kod Tordinaca), te mađarski zemljopisni termini u već spominjanim ojkonimima: *hegy* ‘vrh, gora’, *szeg* ‘klin, kut’, *völgy* ‘dol’ *domb/holom* ‘hum’, *tó* ‘jezero’, *kő* ‘kamen’ itd.

2.3.3. Uljudbeni ojkonimi (nastali ljudskom djelatnošću): Tržac/Vásáros, Gradac (x3), Laz, Zagrađe, Gradište, Gradišće (selo posjeda Slakovaca na mjestu utvrde Ervenik, mađ. Herreh), Odvori/Udvarhely, Tabornik (= Tovarnik), Mostac, Križ, Klisa (‘crkvina’), (Banča) Vas, Mala Vasica, Nagyfalva/Veliko Selo, Kisfalva/Malo Selo, Varoš/Város, te mađarski termini u već spominjanim ojkonimima: *falu/falva* ‘selo’, *hely* ‘mjesto’, *-vár* ‘grad’, *udvar* ‘dvor’, *vég* ‘kraj’, *szállás* ‘salaš’, *háza* ‘kuća’, *telek* ‘zemljište, livada’ itd.

2.4. Ojkonimi motivirani florom: Cerić (: cer), Rogozna (: rogoz), Vrbica (: vrba), Grabovo (: grab), Dubrava, Dubravica, Dumbrava (: dubrava), Brestovo (: brijest), Orašje/Dió (: orah/dió), Liskovac, Leskovac, Liskovo (: lëska), Bučje (: bukva), Papražje (: paprat), Glogovac (: glog), Koprivna (: kopriva), Mali Lipovac, Lipovača (: lipa), Som, Somod (: mađ. som ‘drijen’), Almaš (: mađ. almá

⁵³ Vidi prezimena njima motivirana u P. Šimunović, *Hrvatska prezimena*. Golden marketing (Zagreb) 1995., 109–117 i passim.

'jabuka'), Komletinci (: mađ. komló 'hmelj'), Szilas (: mađ. szil 'brijest'), Kenderes (: mađ. kender 'konoplja'), Erdut (: mađ. erdő 'šuma'), Liget (: mađ. liget 'gaj'), Boršod (: mađ. borsó 'grah').

2.5. Ojkonimi motivirani faunom slabo su zastupljeni, jer pretpostavljamo da je u ojkonimu Vučji Dol (danas: Vučedol) antroponimni atribut (*V_lk- + -j). Ostali su zoonimi mađarski ojkonim Fecske (: mađ. fecske 'lastavica') (Fečkovci), Kešelje (a 1339. Keselywfalwa: keselyű 'sup'), Sarvas (: mađ. szarvas 'jelen'), te skorašnji ojkonim Ovčara, koji se tek od 1953. godine navodi kao naselje, a 40 godina poslije i kao spomen-područje.

2.5. Ojkonimi metaforičkoga postanja vrlo su rijetki. Zabilježili smo tek Savulja, odnosno Szavalyszeg 'savuljsko ždrijelo', i Nozdra 'selo u blizini Borova'.

2.6. Ojkonim Četvrtišće/ Chwthwthekhely upozorava na prisutnost i u ovom dijelu protega mađarske ojkonimije na imena mjesta motivirana nazivima dana u tjednu, kad se u dotičnim mjestima održavao sajam. Takvi su po Slavoniji: Torčišće, Središće, Csütörtökhely/Četvrtišće, Sobotica/Subotica/Szombathely, Nedelišće itd. Takvi toponimi karakteristični su samo na prostoru srednjovjekovne Ugarske. Na jugoistočnom rubu toga područja neki od takvih ojkonima nalaze se u srednjovjekovnoj Vukovskoj župi.⁵⁴

* * *

Navedena imena srednjovjekovnih naselja u Vukovskoj župi predstavljaju bogat i razvijen imenski sustav. U njemu su najzastupljenija:

a) NOMINA PATRONIMICA vrlo su uobičajena. Ona množinskim likovima na *-ci (-ovci/-evci, -inci)* obilježuju ljude koji su u vezi s rodočelnikom te izražavaju patrijarhalni ustroj društva iz vremena kad sesilna naselja još nisu ustaljena, kad su bila lako premjestiva, jer je imovina njihovih stanovnika bila lako prenosiva. Ti su rodovi u početku bili u pokretu, s blagom, sabirući plodove i usput su se postupno privikavali na obradu zemlje, uzgoj životinja i na stalna obitavališta. Postupno su se ustaljivali na određena mjesta osnivajući, do god se moglo, rodbinska naselja "po krvi i vrvu", koja se odražavaju u patronimnim ojkonimima.

b) NOMINA ETHNICA upozoravaju svojim množinskim likovima na mnoštvo, zbrojnost naseljenika na području čiji je leksičko značenje sadržano u osnovi ojkonima. Ta su naselja u usporedbi s patronimnim ojkonimima, u načelu, mlađa, izražavaju sesilnu, stalnu naseobinu dotične naseobinske skupine (npr. Slatinci 'ljudi koji žive u predjelu Slatine', Gatinci 'ljudi koji žive uz gat koji su podigli')

⁵⁴ Te ojkonime istraživao je R. Zett, *Wochenmarkt-Ortsnamen: eine mittelalterliche Ungarländische Namenlandschaft. Folia onomastica Croatica*, VI. (Zagreb) 1997, 195–203. Bačka Subotica je mlade ime nastalo analoškom tvorbom. U doba razvojačenja 1743. zvala se još *Szent Mária*.

itd.). Ti su ojkonimi važni jer svjedoče o mjestima prvotnih naseobina (Gatinci, prema *gat/Gat* 'nasip'). Tim su imenom potvrđena tri sela u Vukovskoj župi. Ili upozoravaju na kraj s kojega su došli (Bošnjaci). Takve ojkonime nalazimo na kulturnim tlima (*loca cultiora*), koja su privedena kulturi, na krčevinama, uz rijeke, na pustarama, salašima, uza zemljišta koja su pružala pogodne uvjete za ratarske kulture. Tamo smo ih i očekivali.

c) NOMINA POSSESSIVA nastala su u vrijeme pojedinačnoga prisvajanja zemljišta, pojavom privatnoga vlasništva i postala su vrlo produktivna kategorija za feudalnoga poretka. U njihovim likovima prepoznajemo tvorbe posvojnim sufiksom *-j*, koji su već od srednjega vijeka neproduktivni modeli, pa takve tvorbe izravno svjedoče o starini imena (npr. Banja vas, Ilača i sl.).

d) NOMINA PATRONALIA prilično su zastupljena. Katkad su iste strukture kao i patronimni ojkonimi sa sufiksom *-ci*, a katkad su tvorena atributom *sveti + ime mjesnog crkvenog patrona*. Često su ta imena zabilježena u latinskim, mađarskim i hrvatskim likovima, što je ovisilo o crkvenoj ili državnoj administraciji. Patrociniji svjedoče o konfesionalnoj pripadnosti pučanstva u naselju. Kako se odnose na crkve kao značajne sakralne objekte uz koje se oblikuje naselje, ta su imena obično obilatno dokumentirana u pisanim vrelima.

e) NOMINA PROFESSIONALIA predstavljaju ojkonimijsku kategoriju in statu nascendi, sa samo nekoliko ojkonima, koji, kako je istaknuto, nemaju značajke obrtničkog, trgovišnog nasljednog zanimanja kao profesije, već upozoravaju na seoske poslove, na specijalnije bavljenje nečim što još nije obrt i(li) prepoznatljivo zanimanje (npr. Svinjarevci). Tada se razvija kućni obrt i cvjeta još uvijek naturalna trgovina. Usavršavaju se predmeti kućne radinosti (Rešatari, Sudari, Šitari), stupanje vune (Stupari), tkalački stanovi (Tkalci), kola (Kolari, Kolesari) itd.

f) NOMINA TOPOGRAPHICA nastajala su konstantno u svim epohama oblikovanja naselja. Ona se često prenose iz mikrotoponimije na imena koja su na mjestu dotičnog toponima pridružena naselju koje se ondje oblikuje. Dijelimo ih na dvije potskupine:

fa) NOMINA TOPOGRAPHICA koja su motivirana prirodnim biljegom objekta: oblik, veličina, pružanje, reljefnost, razmještaj, sastav tla i

fb) NOMINA CULTIORA koja su motivirana kojom od značajki obradivosti tla i objekata podignutih na tom tlu. Ta su imena odraz ljudske djelatnosti na tlu na kojem i od kojeg živi puk tamo naseljen. Ta kulturna imena logikom nastanka obično su mlađa od topografskih ojkonima.

U tu skupinu uvrštavamo izdvojen, ali za to vrijeme važan društveni ojkonim Slobočina/Szabadság, a njime je bilo označeno mjesto koje je uživalo određene povlastice i bilo izuzeto od vlastelinske stege.

PREGLED TVORBENE RAŠČLAMBE OJKONIMA DEAPELATIVNOGA PORIJEKLA

a) *sufiksalna tvorba*:

Jednočlani ojkonimi od imenica imaju ove sufikse:

- ac*: Gradac, Grac, Krivac, Lipovac, Lužac, Liskovac, Trnovac, Tržac (= Vasáros)
- ak*: Gornjak
- ica*: Dubravica, Vrbica, Karašica, Živica (utvrda na Bosutu), Mala Vasica
- ača*: Lipovača, Palača
- ana*: Vrapčana
- ić*: Cerić
- nik*: Tabornik/Tovarnik
- nica*: Kopanica
- išće*: Okolišće, Četvrtišće Gradišće/Gradište
- je*: Bučje, Orašje, Papražje, Odvorje
- ščina* (> -*čina*): Sloboščina

b) *prefiksalna tvorba*

- za-*: Zalog

c) *prefiksavno-sufiksalna tvorba*

- za-* ~ *-je*: Zablajje, Zalužje, Zagrađe
- pod-* ~ *-ci*: Podgajci.

OJKONIMI PRIDJEVSKE TVORBE:

- ovo*: Grahovo, Liskovo, Vukovo
- na*: Osna, Cerna⁵⁵, Koprivna, Rogozna
- ska*: Prečka, Bapska, Koruška (: Korug), Božačka (: Boza).

Dvočlani ojkonimi od pridjeva i topografske imenice nisu u ovoj ojkonimiji bogato potvrđeni. Uz već navedene ojkonime s posvojnim značenjem, ističemo: Dobra Voda, Malo Selo, Veliko Selo, Mali Lipovac, Beli Dol (=Beelvég), Crni Gaj, Donja Mahala (u Vukovaru), Dugi Laz, Levanjska Varoš, te sraštene sin-tagme: Vodokalj, Vásarospascinta, Ilok/Újlak, Vučedol itd.

⁵⁵ Iako je fitonim *cer* 'Quercus cerris' vrlo zastupljen u slavonskoj ojkonimiji. Usp. Cernik i ovdje Cerić, vjerojatnija je pretpostavka da u je u ojkonimu Cerna pridjev *цѣрнь*, kako se Cerna i slični toponimi tumače u slavenskoj toponomastici. Usp. Schramm, o. c., indeks.

Ova bogata ojkonimija koja je preživjela srednji vijek bit će s turskom najezdom s opustošenim selima i sama potisnuta u zaborav. Mnogi se ojkonimi danas prepoznaju u mikrotoponimiji na pustarama kao Staro selo, Klisa, Svetinja (Dumbrava), Staro crkvišće (blizu Jarminje) itd. Mikrotoponomastičkim istraživanjima današnju blijedu sliku nekadašnjih ojkonima umnogome bi se popunilo, a time i precizirala njihova nekadašnja rasprostranjenost. U tom poslu mnogo mogu pomoći mikrotoponimi na vrlo detaljnim vojnim (tajnim) zemljovidima Jozefinskoga katastra s detaljnim popisom imena, koje je listove i knjigu izdao Hrvatski institut za povijest u Zagrebu pod naslovom *Hrvatska na tajnim zemljovidima XVIII. i XIX. stoljeća*⁵⁶.

U predtursko vrijeme najgušće su naseljena područja Donjeg Povučja sa 63 posjeda i 70-ak sela. Razmjerno je dobro naseljeno područje između Bosuta i Dunava. U okolini Vukovara bilo je desetak naselja i 15-ak kmetskih sela, šest župa i sedam crkava.

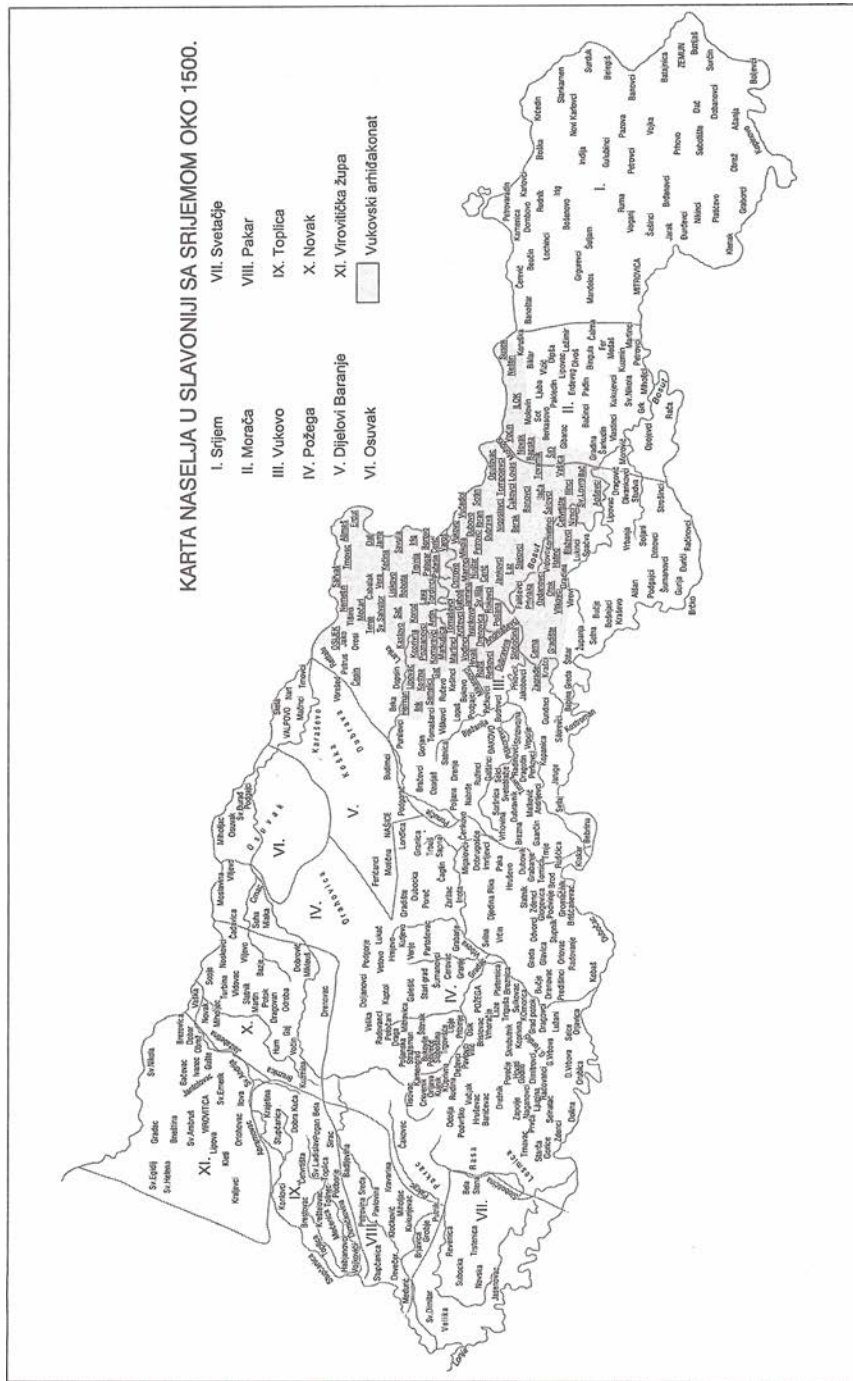
Na području između Donje Vuke i Dunava bilo je mnogo hrvatskih starosjedilaca, ali i podosta mađarskih naselja, kako na to upućuje srednjovjekovna ojkonimija.

U XIV. stoljeću nestalo je župskih zemalja i sve područje prelazi u ruke donatorskog plemstva. Kralj te zemlje poklanja svojim plemićkim privrženicima. Nastaju prostraniji posjedi, dok se broj malih posjednika uvelike smanjuje.

Turci osvajaju Slavoniju od 1526. do 1536. godine. Oni su za stogodišnjeg hrvatsko-turskog rata dvije trećine Kraljevstva Hrvatske, Slavonije i Dalmacije pretvorili u svoje okupacijsko područje, dokinuli po Slavoniji tradicionalne hrvatske županije i osnovali svoje sandžake kao teritorijalnoupravne jedinice. Rijeka Sava kao prirodna granica Slavonije i Bosne, odnosno Austrijske i Turske carevine, prestaje postojati, a na mnogim mjestima stvoreni su brodovi i skele kao vrlo frekventni prijelazi pučanstva iz Bosne u Slavoniju. Starosjedilačko pučanstvo Slavonije pred tim najezdama sve se više raseljava. Mađari bježe uglavnom u prekodravska područja, a glavnina Hrvata većinom odlazi prema zapadu gdje još Turci nisu bili doprijeli, ili se sklanjaju u močvarna šumska prostranstva. U tim su zbjezgovima preživljavali teror i otimačinu koje je sa sobom nosila turska najezda.

Provalom Turaka završava u Slavoniji srednji vijek: doba uzbuđljiva življenja i guste naseljenosti s velikim brojem naselja.

⁵⁶ *Srijemska županija*. Priredila Ivana Horbec (Zagreb) 2001.



Imena tih naselja bila su u ovim razmatranjima povijesni i jezični spomenici, koji su svojim onomastičkim i svojim jezičnim pokazateljima objektivno gradili sliku srednjovjekovnoga življenja. Ti spomenici narodnoga pamćenja uvelike su produžili život pridruživši se, utrućem naselja, imenima ledina, klisa, gradina, selina, šuma, crkvena i drugih ruševina. Po njima otkrivamo nekadašnje naseobine. Mnoga naselja prepoznajemo u imenima na starim zemljovidima, a osobito na mapama već spominjanoga tajnoga Jozefinskoga katastra. Izbor, proširenost, razmještaj, tvorba prekrajanje i utruća određenih ojkonima pomažu nam sagledati i objasniti povijesne, geografske, geobotaničke, društvene, jezične i narodnosne procese koji su presudno utjecali na razvitak i preobrazbe toga prostora. U njima se ogleda ne samo "natura" krajolika nego i kultura pučanstva u najširem smislu na nekadašnjoj Vukovskoj župi.

Turska najezda bila je okrutna. Vukovska župa doživjela je velike demografske promjene. Stara hrvatska i mađarska sela oko starog Vukova opustjela su, a žitelji se raselili.

Mnoga od tih naselja više nisu nikada obnovljena.

Hrvatsko i mađarsko pučanstvo bježalo je na sjever preko Drave i na zapad. Hrvati su se osobito na prostoru između Bosuta i Dunava te u Pobosuću i Pobiđu sklanjali u močvarna, barovita zemljišta, po šumama i tražili zaklone u malim drvenim kolibama, daleko od očiju i za povoljnijega vremena vraćali se na stara obitavališta. Hrvatski i mađarski veleposjednici premještali su čitava naselja izvan trenutnoga turskoga domašaja, na nova imanja po zapadnoj Ugarskoj, istočnoj Austriji te u današnje slovačke krajeve oko Bratislave i po Moravskoj. Ondje su slavonski iseljenici bili kasnije prepoznavani kao gradišćanski Hrvati.

U tom sveopćem hrvatskom egzodusu mnogi su se Hrvati raselili po Sloveniji, po Ugarskoj, kako to svjedoče prezimena Horvath/Krovat i njihove inačice kao najučestalija prezimena na slovenskom i ugarskom području do danas.

Vrlo su značajne bile mnogobrojne, neorganizirane, nezabilježene i još uvijek sasvim neistražene pojedinačne seobe mnogobrojnih rodova i porodica.

Turci su, kako smo već istakli, u opustošena naselja i na napuštena zemljišta vodili pred sobom (kao martologe) i sa sobom (kao logistiku) pravoslavne vlaške privrženike, koji su potjecali uglavnom iz istočne Bosne i Hercegovine s prostora Peštera, Staroga Vlaha, Rumije, Romanije (vlaški oronimi!) i okolnih planina, odakle je već gotovo slavenizirana kretala pravoslavna, vlaška stočarska populacija. Kretala se ona ustaljenim stočarskim putovima Dinarskim gorjem i prema zapadu i prema sjeveru u slavonski interamnij.

Na polupraznim prostorima zemljovida iz 1500. g., poslije ćemo prepoznati doseljeničko vlaško pučanstvo, osobito na prostoru Male Vlaške, ali i drugdje po

Slavoniji. Doseljavana vlaška populacija, kad bi se u obivateljskom smislu smirila, bavila se stočarstvom, te se naseljavala po obroncima slavonskog sredogorja, na napuštena hrvatska (i mađarska) zemljišta na kulturnom prostoru Povučja: u Markušici, Cerovcu, Novom Selu, Tomaševcima, Gabošu, Ervencima, Ostrovu, Barfalvi, Ligetu, Palagaru, Pačetinu, Bršadinu, Ljeskovu, Lovasu, Klisi, Tenji ... po tadašnjem kraju oko Bobote i Trepinje itd.

Uz staru cestu koja je vezivala Vinkovce i Mitrovicu, na prostoru između Bosuta i Dunava, raseljeno i zaklonjeno hrvatsko starosjedilačko pučanstvo vraćalo se u svoja nekadašnja naselja. K njima su u XVIII. stoljeću iz Srijema, Bačke, Mačve i unutrašnjosti doseljavali Srbi, koji su s juga Srbije u velikoj "seobi Srbalja" pod Arsenijem Črnojevićem III. selili u te krajeve. Ti Srbi bili su novoštokavci, štakavci, ekavci koji su se proširili na vukovskom području otprilike do crte koju čini današnja istočna granica prema Srbiji, te širili svoj govor obroncima Fruške gore uz Dunav, uključivši Ilok, Šarengrad, Mohovo, Sotin i Vukovar i Borovo s okolicom.

Vlasi donose sa sobom svoj ustroj naselja po sredogorju, ali i u napuštenim naseljima lijeve obale donjega Povučja i drugdje gdje su se naselili. Oni i Srbi razlikuju se od starosjedilaca vjerom, nošnjom, običajima i novoštokavskim štakavskim govorima mlađega jekavskoga tipa (Vlasi) i mlađega ekavskoga tipa (Srbi).

Jedni i drugi uglavnom nisu stvarali nova naselja, ni u nadošlima nadijevali svoja imena. Tek u mikrotoponimiji prepoznatljiva su imena njima motivirana: Vlaške livade, Vlaško groblje, Vlaški položi oko Bobote i drugdje. U zapadnoj Slavoniji, na srednjovjekovnom Svetačju, gdje su se kompaktno naselili na napuštena područja i u opustjela sela, Vlasi su stvarali svoju ojkonimiju u području nastaloga horonima koji je, spomenuli smo, glasio Mala Vlaška (Parva Valachia).

Već u XIII. stoljeću, u doba širenja "šizme" bosanskih kristjana, biskup Ivan premješta sjelo svoje biskupije iz Bosne u Đakovo. Od Bele IV. 1244. godine dobiva biskup posjed u Pobidu, Poberavlju i zemljišta uzduž potoka Breznice i Jošave. S njim dolaze bosanski Hrvati (Šokci), na mala imanja toga velikoga posjeda koji je valjalo obrađivati. Kasnije kad su Turci ovladali Bosnom, bosanski se Hrvati (uglavnom Šokci) još više naseljavaju u ovaj kraj preko Save, pa i na područje srednjovjekovne Vukovske župe.

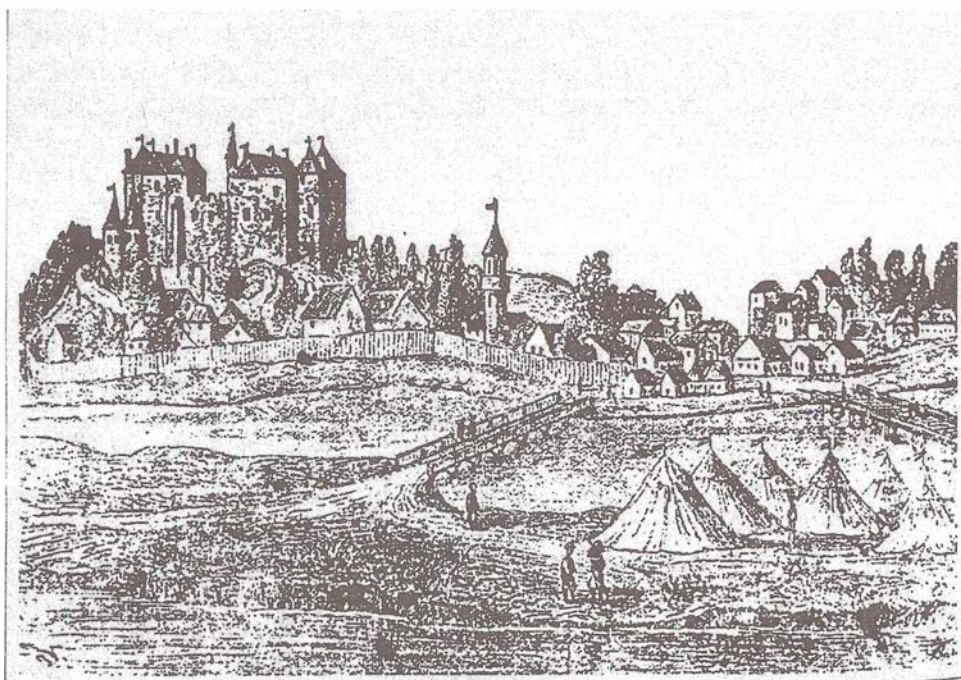
Doseljavanjem bosanskih Šokaca teklo je i dalje i oni i u narodnosnom i jezičnom smislu daju hrvatski narodnosni biljeg istočnoj Slavoniji.

S Turcima je dolazilo i islamizirano bosansko pučanstvo. Dio hrvatskih starosjedilaca u Slavoniji također se islamizirao. Oni žive u turskim tvrđavama, podgrađima (čaršije, mahale), primjerice u Iloku, Vukovaru, Voćinu, Ivankovu, Nijemcima i u nekoliko oaza zapadno od Vukovara: oko Đakova, oko Broda i

osobito uz Orljavu na južnim obroncima Požeškoga gorja. I to pučanstvo davalo je trgovištima, podgrađima i selima turski izgled mahala, kasaba s ograđenim palisadama s džamijama i čaršijama, kakav je npr. bio Vukovar s dvije ćuprije preko Vuke. Tursko razdoblje ostavilo je u slavonskim govorima bogat leksik koji se odnosi na materijalnu i duhovnu kulturu s mnogo tragova u zemljopisnoj nomenklaturi i u mikrotoponimiji.

Za turskog razdoblja doseljavalo se s Turcima, i pred njima, stanovništvo s juga. Bili su to mahom pravoslavni Vlasi, katolici Šokci, a velik dio slavonskih starosjedilaca nalazilo je svoj način preživljavanja u islamizaciji.

Nakon izгона Turaka krajem XVII. stoljeća s njima je otišlo podosta Vlaha i sve islamizirano pučanstvo. Slavonija se opet demografski prorijedila. Sva Slavonija imala je tada oko 150.000 žitelja. Bilo je to jedno od najvećih razmještaja pučanstva u povijesti ovoga dijela Europe.



Vukovar pod turskom vlašću, 1608. godine

U godini oslobođenja od Turaka Slavonija je u narodnosnom smislu izgledala ovako:

U oslobođenoj Slavoniji osnovana je 1721. Slavonsko-srijemska Vojna granica (gradiško, brodsko, petrovaradinsko područje). Ostali dio Slavonije potpao

je pod Dvorsku komoru, koja je rasprodavala vlastelinstva stranim plemićima. Godine 1737. osnovana je Zemaljska uprava za Slavoniju i donesena prva urbanizacijska regulacija, koju uskoro dokida Marija Terezija i obnavlja virovitičku, požešku i srijemsku županiju, koje su došle tada pod vlast Hrvatskoga sabora, a integrirao ih je u Hrvatsku ban Josip Jelačić godine 1848., što je potvrđeno Hrvatsko-ugarskom nagodbom 1868. Godine 1881. razvojačivanjem Vojne granice, cjelokupna Slavonija potpala je pod vlast hrvatskoga bana⁵⁷.

U vukovarski kraj doseljavaju se stranci, u prvom redu Nijemci kao obrtnici i industrijalci (otada jaka obrtnička terminologija po Slavoniji), te Slovaci i drugi kao poljodjelci. Vlastelini Eltzovi, Odescalchi i drugi trebali su sve više obrađivača na svojim imanjima. U XX. stoljeću naseljavaju se i mnogi Hrvati iz Zagorja, Like, Gorskoga kotara i drugih krajeva. Poput njih dolazi, naravno, i pravoslavno stanovništvo, osobito iz Like. Doseljavanje ekavskog srpskog stanovništva, koje je započelo 1690. godine, nastavilo se u XVIII. i XIX. stoljeću, sve do solunskih dobrovoljaca nakon Prvoga svjetskog rata i velikih kolonizacija u Srijem i istočnu Slavoniju nakon Drugoga rata.



⁵⁷ D. Karbić, Slavonija. *Hrvatski leksikon*, II., Naklada leksikon d.d. (Zagreb) 1997, 433–434.

Nakon Drugoga rata, iseljavanjem podunavskih Nijemaca, useljavanja su još učestalija. Tako je sve do Domovinskoga rata, kada je srpska agresija usmjerena na istočnu Slavoniju i drugdje na Hrvatska zemljišta, a osobito na Hrvatsko Podunavlje i specijalno na Vukovar, ostavila posvuda pustoš: u ljudima i na naseljima s trajnim, vidljivim i nevidljivim ožiljcima koje nosi domaće nesrpsko stanovništvo na duši kao biljeg bezumlja u podivljalom vremenu srpskih nasilnika s trajnim, nezaliječenim ranama diljem mnogih naselja koja su ponovno i najstrašnije u svojoj dugoj povijesti razorena i koja se zadugo neće obnoviti.

Novovjeka ojkonimija u nekadašnjoj Vukovskoj župi nije ostavila bitnijih tragova, ali jest u podunavskih Hrvata, osobito u Srijemu za Domovinskog rata.

LITERATURA

- Bösendorfer, J. 1950. *Agrarni odnosi u Slavoniji*. Zagreb : Izdavački zavod JAZU, 265 str.
- Brozović, D. 1963. O rekonstrukciji predmigracionog mozaika hrvatskosrpskih dijalekata, *Filologija* IV., 45–55.
- Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, Budim, 1829.
- Crljenak, B. 1975. *Razvitak vukovarskih ulica*. Vukovar : Vlastita naklada, 150 str.
- Dickenmann, E. 1966. *Studien zur Hydronymie des Savasystems*. Heidelberg : Carl Winter-Universitätsverlag, I.–II.
- Fehértói, K. 1983. *Árpád-kori kis személynévtár*. Budapest : Akadémiai kiadó Budapest, 388 str.
- Hadrovicz, L. 1985. *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*. Budapest : Akadémiai kiadó, 590 str.
- Heller, G. 1975. *Comitatus Poseganensis*. Serie A, Bd. 3, München : Finnisch-Ugrisches Seminar an der Universität München, 265 str., s kartom.
- Heller, G., Nehring, J. 1973. *Comitatus Sirmiensis*. Serie A, Bd. 1, Finnisch-Ugrisches Seminar an der Universität München (München), 228 str. s kartom.
- Hraste, M. 1940. Čakavski dijalekat ostrva Brača. *Srpski dijalektološki zbornik* X Beograd, 1–64.
- Ivić, P. 1958. *Die serbokroatischen Dialekte. Ihre Struktur und Entwicklung*, Bd. 1. Allgemeines und die štokavische Dialektgruppe, Graventage, 325 + Karten.
- Ivić, P. 1985. *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika. Uvod u štokavsko narječje*. Novi Sad : Matica srpska, 214 str.
- Kálmán, B. 1978. *The World of Names* (a Study in Hungarian Onomatology). Budapest : Akadémiai kiadó, 200 str.
- Kázmér, M. 1993. *Régi Magyar családnevek szótára. XIV–XVII század*, Budapest : Magyar nyelvtudományi társaság, 1172 str.

- Klaić, N. 1975. *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*. Zagreb : Školska knjiga, 595 str.
- Kiss, L. 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*, I.–II., Budapest : Akadémiai kiadó.
- Klaić, N. 1984. Postanak slavonskih varoši u XIII. stoljeću s osobitim obzirom na vukovarski privilegij iz 1231. godine. *Arheološka istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji*, Zagreb : Hrvatsko arheološko društvo, sv. 9, 141–235.
- Korenčić, M. 1975. *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857–1971.*, Zagreb : Djela JAZU, 54, 900 str.
- Lončarić, M. 1985. Toponimi u osvjetljavanju predmigracijskog jezičnog stanja u Slavoniji. *Zbornik Pete jugoslovenske konferencije ANU BiH*, Sarajevo : Posebna izdanja, knj. LXX, 95–101.
- Ljubić, Š. 1878. O Posavskoj Hrvatskoj i o zlatnih novcih kneza Serma (1018). *Rad JAZU*, 43, Zagreb : JAZU, 107–148.
- Mandić, Ž. 2001. Mikrotoponimija bunjevačkih Hrvata u Mađarskoj. *Folia onomastica Croatica*, 10., 95–230.
- Marković, M. 1993. *Descriptio Craoatiae*. Hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata. Zagreb : Naprijed, 370 str.
- Marković, M. 2001. *Slavonija*. Zagreb : Golden marketing, 614 str.
- Mayer, A. 1957. *Die Sprache der Illyrier*, I., Schriften der Balkankommission, Linguistische Abteilung XV, Wien, 363 str.
- Novak, V., Skok, P. 1952. *Supetarski kartular*. Djela JAZU 43, Zagreb : JAZU, 314 str.
- Pavičić, S. 1940. *Vukovska župa u razvitku svoga naselja od XIII. do XVIII. stoljeća*, I. dio, Zagreb : JAZU, Hrvatska naselja, I., 318 str.
- Pavičić, S. 1953. *Podrijetlo naselja i govor u Slavoniji*. Djela JAZU 47, Zagreb : JAZU, 356 + karte.
- Popović, I. 1960. *Geschichte der serbokroatischen Sprache*, Wiesbaden : Otto Harrassowitz, 687 str.
- Schramm, G. 1981. *Eroberer und Eigessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südeuropas im ersten Jahrtausend n. Chr.* Stuttgart : A. Hiersemann, 467 + karte
- Smičiklas, T. 1904. i d. *Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*. Zagreb : JAZU.
- Srijemska županija. Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*, 2001. Zagreb : Hrvatski institut za povijest. Priredila Ivana Horbec (tekst i zemljovidi)
- Šimunović, P. 1995. *Hrvatska prezimena*. Zagreb : Golden marketing, 462.

- Tomičić, Z. 1999. Vukovo i okolni kraj u starohrvatsko doba, u: *Panonski periplus (Arheološka topografija kontinentalne Hrvatske)*, Zagreb : Institut za arheologiju, 264.
- Vasmer, M. 1971. *Schriften zur slavische Alterumsumkunde und Namenkunde*, I.–II. Berlin, 1003 str.
- Zett, R. 1978. Zur Geschichte des Kroatennamens. *Schweizerische Beiträge zur VIII. Internationalen slavisten Kongress in Zagreb und Ljubljana 1978*. Bern : Verlag Peter Lang, 283–293.
- Zett, R. 1997. Wochenmarkt-Ortsnamen: Eine mittelalterliche Ungarländische Namenlandschaft. *Folia onomastica Croatica*, VI, 195–203.
- Zett, R. 1998. Über den Namen "Slavonien". *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 32, 215–221.

Oïkonymy of the medieval parish of Vukovo

Summary

The area of the medieval parish of Vukovo was already populated in the prehistory (Vučedol) and was especially turbulent during migrations. The Croats have been present in the region of the former archdeaconry of Vukovo ever since their immigration, which is indicated by toponyms assumed by the Croats from the indigenous population such as, for instance: Bosut (: *ad Bassante*), Fruška (gora) (: *Francavilla*), Vukovo (: *Ulca amne*), but also by those the Croats created themselves.

The Croats founded their settlements in the region, which have endured for centuries through their names and witnessed their history and presence. The Hungarians settled the region at the end of the 9th century. As organized tribes, they settled the regions beside the Danube and Povučje, the same regions which had already been cultivated. The names of estates dominating in the region are of the Hungarian linguistic origin.

The author analyses verified toponyms in the medieval parish of Vukovo until the end of the 13th century. The names are mostly motivated by physiogeographic characteristics and appearance of that region. Subsequently, in the Croatian tribal organization there are numerous patronymic oïkonymy with the name of the clan's founding father in their root and suffices *-ci* (*-ovci/-evci, -inci*), which refer to the settlements populated by their clans exclusively. Later on there are the so-called ethnic oïkonymy with a topographic apelative in the root, while in the formation they hold the same structure as patronymic oïkonymy. Following the

disappearance of the Croatian tribal community and preponderance of the royally bestowed estates, mostly owned by the Hungarian nobility, there are oikonyms of the Hungarian origin, especially beside the left bank of the Danube, as well as beside the Vuka and the Vučica. Upon the commencement of feudalism there are oikonyms of estates motivated by the ownership.

Beside such names, there are those motivated by the characteristics of the terrain, its appearance and position, cultivation and objects raised through cultivation and usage of the soil on which and from which they lived. There are place-names motivated by professions. These names are typical of the time in the Central European Medieval Age in the areas of market towns and subtowns.

Many patrocina and names of the settlements were motivated by names of days in a week when fairs, or names indicate the coexistence of the Croatian and Hungarian population until the Turkish invasion of the area. The Turkish invasion fundamentally altered the medieval oikonymy in motivational and structural sense and caused great demographic changes which significantly affected the formation of the present Slavonian settlements, their distribution and development and dispersion of the present Slavonian vernaculars, which was substantially contributed to by the Croatian *Šokci* who were immigrating from Bosnia, Vlach jekavian štokavian and Serbian ekavian štokavian Orthodox population who were immigrating together with the Turks, during the Turkish reign or after the Turkish retreat at the beginning of the 18th century.

The names of settlements in the Medieval Age of Vukovo something similar, were held. By their origin and distribution they are manifested as important monuments of the national and linguistic significance, but also as witnesses of the material and spiritual culture of the region on the eastern edge of the Croatian ethnic territory before the arrival of the Turks.

Ključne riječi: ojkonimija, Vukovar, istočna Slavonija

Kew words: place-names, Vukovar, Eastern Slavonia